

મુઢરેલી રીત મુજબ.
વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ
તૈયાર કરેલી.

કન્યા વાચનમાળા

પુસ્તક પહેલાના અર્થ

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. એન્ડ કો.

રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર-મુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર-મુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૮૬૭ના ૨૫ મા આઠ મુજબ

રજીસ્ટર કરાવ્યું છે

છાપનાર—ધારાચણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીમ

છાપવાનું ઠેકાણું—શંકર પ્રી, પ્રેસ ચઢાના પુલપર-મુરત.

સને. ૧૯૨૧] કિંમત ૦-૪-૦ [સં. ૧૯૭૭

522-7

મધ્યકાલિન કાળ ૬-૨૧૨

ગુજરાત વિધાપીઠ મંચાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ડૉપીસર્ટિફિકેટ
૮૪૪૬

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૪૪૫ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ડૉ. વા. વા. વા. વા. વા.

વિષય ડૉ. વા. વા. વા. વા. વા. વા. વા. વા. વા. વા.

કન્યા પાચનમાળા ભાગ ૧ લાના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.

કહેનશાહ=મહાનાગ-

ધિરાજના રાજ

સંગીત=મજબુત; જો-

રાવર

પુરાતન=પાણી જીવું.

ચરિત્ર=ચરિત્ર; હેવાલ.

જ્યેષ્ઠ=મોટા

પ્રિન્સ ઓવ વેલ્સ=વેલ્સ

પ્રાંતનો રાજપુત્ર.

ધલકાળકેખિતામ

નિખાલસ=પ્રુક્ષા મનના

નોકાશાસ્ત્ર=વડાણ ચલા-

વવાની કળા.

ચોજના=ગોડવણ

અનુવંત=પ્રણીજ.

તાલીમ=કેળવણી.

મંત્રિસે=કુવિહરી

મંત્રિસે=કુવિહરી

મંત્રિસે=કુવિહરી

ચાલુ=કાવમ.

પદવી=ઓહો

પ્રવીણ=માહીનગાર

નિબંધ=કરાવ

કમેકમે=એક પછી એક

બાંધો=બંધાણ

નિર્માણ=નક્કી

યુવરાજ=ગાદીનો વારસ

આદરસતકાર=આવકાર

લયડવા=મગડવા

રાજ્યભિષેક=રાજગાદી

પર બેસાડવાની ક્રિયા

પાયતપ્ત=રાજવાનીનું

શહેર

આબાદી=ચઢતી

પાઠ રજો

નયું=વરની બેન

કહ=વાટ

મેંદા=ચણીઆવા જે

ભાગની અંદર પાટી

ધાલવામાં આવે છે તે

કુચો=કુચડો

બહાનું=ઓહું; જોડું

કારણ

ચીતરી કાઢ્યાં=મમે તેમ

લખી કાઢ્યાં

નક્કલ=ખરાબર ઉતારો

કરવો તે

લખપાટ=જોઈએ તે

કરતાં વધારે ઉતાવળ.

પાઠ ૪થો

વિવેક=સહુકાર

ઠેસ=ઠોકર

ચાકળો=ચામડા વગેરેનું

રૂથી ભરેલું જાળ

આસન

ચીંદરી=નહુમડાનો ક-

કડો.

ખાતર=પદમાસ

વચનમર

મોટા મનનાં=ઉદાર દી-
લના

આદરસતકાર=આવકાર;
પરોણાગત

ટળાવી=મટાડી

મહતની=વગર પૈસાની
પાઠ પત્રો.

ધોરો છો=ઉંધો છો

શરમીદા થઇને=લજ-
નાઇને.

બાળુ=રાતનું જમવાનું

તોપ પડવી=મોટાં શ-
હેરોમાં બપોત જણા-
વવા માટે તોપનો

અવાજ કરવામાં આવે
છે તે

મહાવરો=અધ્યાસ: ટેવ

સાંચ્યું=મચાવ્યું, ભેગું
કર્યું

સમજીતી-વહેલા સહ

જાય અને વહેલા

ઉઠે તે જરાપણ દુઃખ

જીએ નાહ; કારણ કે

ધણી તાકાત, અક્કલ

અને દોલત વવ

છે તેથી તેને અધાં

સુખ મળે છે.

પાઠ ઉત્તરો

ધીરજ=સખુરી

ના પસંદ=અણુમમતા

ચઢકાર=વઢકણ

ટીક ટીક કરવું=ખડ-

ખડવું

અણુમમો=નાખુશી

કંટાળો=ચીતળી; ત્રાસ

કૃત્ય=કામ

સંભાળ=સાવચેતી

પૂરતી=ખેંદાએ તેટલી

સાવચેતી=સંભાળ

શત્રુવટ=વેર; દુશ્મનાઇ

બળાપો=ગભરામણ

સમાચાર=ખબર

રંગ=મન

ભંગ=નાશ

ફળાદિ=ફળ વગેરે

હરી ગયો=છાની રીતે

લઇ ગયો

પતિ=ધણી; વર

રાક્ષસ=દેવ; અસુર

છુટકારો=છુટકો

આરોપ=આળ

પાઠ ઉત્તરો

શોખ=છંદ; નાદ

‘ફરે તે ચરે અને

બાંધ્યા બૂખે મરે’=

મતલબ કે માણસ મહે-

નત કરે, તો તેને તેનું

ફળ-આવાનું મળે;

પણ જો મહેનત ન

કરે, તો બૂખે મરી

જાય.

લાગુ=અંધ બેસતું

સીમ=ખેતર

અર્થ=મતલબ

કહેવત=કહેતી. અનુ-

ભવ સિદ્ધ વાક્ય.

બોધ=શિખામણ; ઉપ-

દેશ.

માંદલાં=માંદા જેવાં

કામણ=જાદુ; વશ કર-

વાની કૃતિ

પાઠ ઉત્તરો.

છંદ=શોખ, નાદ

બાગકુટિ=મનમન

ભાર=ધણી	રાતું ધરણું	ઠાવકી=ડાહી
વડ સસરા=મોટા સસરાં	લવંગ=લવેંગના આકા-	ઝોતાડો=કોષ્ટ જતું
વરના આપના ખાપ	રતું કાને પહેરવાનું	આવતું ન હોય એવી
રનાન=નહાવું તે	સોનાનું ધરણું.	જગામાં આવેલો;
વીત્તા=ગયા	છંદ=હાથે પહેરવાનું	એકાંત
ક્ષય=છાતીમાંથી ગળદા	ધરણું	નોતર=જમવા આવ-
પડે અને શરીર	દામણી=કપાળની છેક	વાનું કહેણ કહેવાનું
કંતાતું જાય એવો	ઉપર પહેરવાનું હીરા	કામ
રાગ	મોતીનું ધરણું	ખારોખાર=દાંટાંત; ઉદા
આમ્રહ=મંડ્યા રહેવું તે	નાગદણી=એક જાતનું	હરણુ
કંતાધ=તવાધ	ધરણું	ટાણેટચકે=સારા અવ-
જોટવાં=વેદ	અણુગમો=કંટાળો	સરે
છવિટિઆં=ઝીને પગ-	પાઠ ૧૧મો.	શોભા=પ્રુખસુરતી
ની આંગળીએ પહે-	ગળગળી થકીને=રડવા	ચાલ=રીત; ધારો
રવાની ધુધરીવાળી	જેવું મો કરીને	વખોડે=નિંદે
વોટીઓ.	માહી ખખર=દુઃખદાયક	પાઠ ૧૩મો.
કૂલ=કુલના ધાટનું	સમાચાર	ચાંદો=એળ. ખોડ
ધરણું.	ખેદ=દીલગીરી; અદ-	નસીખદાર=ભાગ્યશાળી;
કલવાળીઓ= } ધરે	સોસ	ધારેમો લાભ સહેલથી
ખુબડી= }	પતો=કામ ઠેકાણું	જળે એવી.
થનું નામ છે.	ખોળમખોળ=શોધા-	ખૂદા=ધધર
લોણાઈ=કાનની લાલી-	શોધ	ઉછેદીઉ=ઝોકશ વગર
ખાં પહેરવાનું એ-	લાસ=મુડદું; મરી ગ-	મરી જાય તેની મા-
	એણું પ્રાણી.	

લમતા મળે તે
ખોડો=ચાંદાં
આટો નીકળી જાય છે
=સખત મહેનત કર
વી પડે છે.

કાળજીનું ઠરે=સંતોષ
પમાડે

વારસ=હકદાર

રણુર્જીગડું=તતુડું.

મંજરી=ભુરા ડોળા
વાળી

ખોડીયો=ખોડવાલો

કરડી=આકરી, મારકણી

કન્યા=કુંવારી છોકરી

કદરૂપી=ખેડોળ

અજવાળું કથું=આખર
મળવી

પાઠ ૧૪મો

બોજનું=નાઇની વહુ

ચાવલી=મહુ ખોલી

મીઠું મરચું ભભરાવે

વાત રસિક કરવા

માટે પોતાના વરફના

અખડ ઉમેરે.

ઠપકો=ચુનાઈના અદ-

લામાં કડવાં વેણુ

કહેવાં તે

દાવો=હક

દાખવસે=ખતાવશે

મહેણું=તોણું

લાજ=આખર

પોળને મોઢે=પોળને
છેડે

ગાંડીઓ તાવ=તાવ

સાથે ગાંઠ નીકળે

એવો રોગ, એ રોગ-

ને અગ્રેજીમાં ખેગ
કહે છે.

ખરાખરી=ખરું ખોડું

નક્કી કરવું તે

વગોણું=ફળેતી; નિંદા

શિક્ષા=સજા

પાત્ર=લાયક

અસર=નાગણી

ગેરડા પડવા=શરમાઈ

જવું; કોલવાઈ જવું;

લજવાઈ જવું

વસે=હાલ; ફળેતી

પાઠ ૧૫મો

મળવા=ચુમાવવા

કાળજી=રીકર; ચિંતા

સંભાળ-ખરદાશ

ફરિયાદ=રાવ

વિતાડયું=દુઃખ દીધું

હેરાન=દુઃખી

ગેરહાજરી=હાજરી

નહિ તે

નિશ્ચય=કરાવ

ફર=ફરક; તફાવત

કુટેવ=ખરાબ આદત

ચેન=સુખ

લવરી=જવારી

દાકતર=અગ્રેજી દવા

કરનાર

પટાવીને=ફાસલાવીને

શોકવાન=દીલગીર; શૌ-

હાતુર

લેવાયું=નખાયું; કમ

શક્તિ અર્ધ

ગોઠવણું=ખદાખસ્ત

મંદવાડ=બિમારી, રોગ
છોકરવાદી=નાદાની
પસ્તાવો=દીલગીરી;
અફસોસ

પાઠ ૧૭મો

વઢકારી=વઢમણી; લ-
ડાઇ કરનારી.
બહાનાં=ઓઠાં
વારો=વખત
છુટકો=નિકાલ
શોક=દીલગીર; બેચેન
વળગો=લાગો
આચ=શક્તિ
મુનિવ્રત=મુંગા રહેવું તે
ઉકળી=ખીજવાઇ
માર્ગ=ડિયાય
બોળ=શોધ
દોઢ વાંક=એક આખો
અને ખીજો અડધો
વઢવાઈ=જડાઇ
મિથ્યા=ફોકટ

ભાર=વકર

પાઠ ૧૮મો

સોખત=સંગત
ફળ=પરિણામ
જૂડ=જુઠાણું, ખોટાઈ
અવગુણ=ખરાબ દેવ
ખનાવ=વાત, વિગત.
મુચાલ=સારી ચલ
જેવી સોખત તેવી અ-
સર=જેવા માણસની
સંગત હોય તેવા
ગુણ આવે
સુમજુતી-જો નહારી
સોખત મળે તો નહા-
રા કામ કરાય; સારી
સારી સોખતથી હંમેશાં
સારી ચાલ ચલાય.

પાઠ ૨૦મો

ધ્યા=રહેમ, મહેર
દાન=ધર્મ યુદ્ધિથી
આપવું તે
છાતીફાટ=ધણું
હડખાયું=હડખવા લા-
ગેલું

ઝોરવા=રાંધવા

ખરા દીલથી=અતઃક

રખથી

હક=જમાવ; ટોળું

રાહ=વાટ

આશીશ=સારી દુવા;

આશિર્વાદ

આગ્રહ=દાલાવાલા

સ્વાર્થી=મતલબી

પરગજુ=પારકાનું બધું
કરનાર

રહે=નારાજ થાય; કોપે;
ગુસ્સે થાય

બક્ષીસ=બેટ, સરપાવ

હર્ષ=આનંદ, હરખ

અરે=કાળજી, ફીકર

હર=મન; દીલ

મુપાત્ર=લાયક યોગ્ય

સાચ=સાથે

સમજુતી-દુઃખી પ્રા-

ણીને જોઈને જે મા-

ણસ મનમાં તેના

દુઃખ દૂર કરવાની

કાળજી રાખે અને
દયાળુ થઈને દાન
(કરે) કરી જાણે; થો-
ગ્યને દાન સાઈ છે;
કહે છે કે હાથે દાન
કરશે તે સાથે આવશે.

પાઠ ૨૧મો

મલીદો=એક જાતની
ઉંચી વાની.
નવરાહ=કુરસહ; નવરાશ
રોટી=રોટલી
ચાવલ=ચોખા
ખોટ=તંગાસ, તંગી
અસર=પાસ
વિસારે પડી=ભુલી ગઈ
સ્થિતિ=હાલત, દશા
તક=દાવ; લાગ
પોટકી=પોટલી
અંદગી=સ્તુતિ; વખાણ
લાખ=જાડનો રાતો
ચીક
સંપાડવું=મેળવવું
ફેરેફેર=ફેરફેર

શરમ=શામ
લાભ=ફાયદો
પાઠ ૨૩મો
સત્તા=હકુમત
તાગ=છેડો; અંત
અસંખ્ય=અગણિત
આપર=પાર વગરનું
વાવાજોડું=પવનનું તો-
ફાન
યાદ=ફામ
કાટકા=મોટા અવાજ
છળવું=ડરવું
દેવળ=દહેજ
અતિવૃષ્ટિ=ધણોવરસાદ
દુકાળ=અનાજ પાણી
ન મળે એવો વખત
હિમ=અરક
ધરતીકંપ=જમીનનું
હાલવું તે
જવાળામુખી=બળતો
પહાડ
ભયંકર=ભયાનક
આનંદકારક=આનંદ
આપનાર

મંદમંદ=ધીમેધીમે
સુખકારક=સુખ કરનાર
નિરંતર=અંતર્યામી
અદ્ભુત=અમતકારી
ઝીણો=ઉડો
આશ્ચર્ય=નવાઈ
દોગ=તાબુબ
અનંત=જેનો છેડો
નહિ ને; પાર વગરનું
ધોડા=મોજા
કાયા=પડછાયો; ઝોળો
સ્વપ્નાંવશ=સ્વપ્નાં આ-
વે તેવી.
પાઠ ૨૪મો.
વિસાત=ગણતરી હિ-
સાબ
ઉદ્વિગ્ધ=જે વડે કામ
અથવા જ્ઞાન થાય
છે તે
બ્રહ્માંડ=વિશ્વનો ઝોળો
કાર્યો=કામો
સમર્થ=બળવાન
વ્યાપી=ફેલાયેલો
સર્વ શક્તિમાન=બધી

કક્તિવાળો
 સર્વવ્યાપી=બધે ફેલા-
 વલો.
 સર્વગ્ર=સમગ્રું જાણનાર
 આપોઆપ=પોતાની
 મેળે
 હેતુ=મતલબ
 ઋતુ=રત, મોસમ
 દયાવાન=દયાળુ
 આરોગ્ય=તાંદુરસ્ત
 સોસવું=વેઠવું, ખુમવું
 પૂર્ણ=પુરું
 નારાજ=નાખુશ
 ભાવ=આસ્થા; શ્રદ્ધા
 પ્રાર્થના=અરજ; વિ-
 નંતી

પાઠ રહ્યો

પૂર=રેલ
 મુશ્કેલ=અધરી
 વશપો=વાંસ બાંધીને
 ટ્કી જેવું કરે છે તે
 દોર=દોરી

વાવક=ખેડા બિઠલામાં
 નદી છે
 મેખડ=ટેકરાનો ઝૂલતો
 ભાગ
 ઢીંચણપ્રર=ધુટણ જે-
 ટલા
 ભમરા=વમળ; પાણી
 ગોળ ચક્કર ખાય છે
 તે
 પટ=પહોળાઈ
 છાજો=મોજાં
 વિદ્વ=હરકત, ધબક
 પોચા કાળજાની=ખીકણ
 છળી=ડરી
 અધખોલો=એક ખાણ
 એ થોડો ઉધાડો

પાઠ રહ્યો

ભક્ષ=શિકાર, ખાવાનું
 નિરાશ=ના હમેદ.
 નિરાતિ=નિશિંતે
 મરડીઆ=એક જાતના
 કાંકરા (એ કાંકરાને
 પકાવવાથી તેની છે

થાય છે.)
 મેરખો=હાથે રહે એવી
 નાની માળા
 કરણી=કૃત્ય, કામ, કર-
 વું તે
 વેણુ=વચન
 આતુર=ઈતેજાર; તત્પર
 હત્યા=મારી નાખવું તે,
 ધાત
 કાળ=વરસ, વખત
 છળકપટ=છેતરવું તે,
 દગો

ભાસ્ત્યું=લાગ્યું
 ધાસ્તી=ખીક
 તલપ=કૂદકો
 કુદકારો=હલંગ
 વેપ=ડોળ
 ઢાંગ=ચાળા, વેશ
 પાળી=કપટ

પાઠ રહ્યો

ધેરાવો=ફરતો ધેર
 ખરી ઉંચાઈ=સરાસરી
 ઉંચાઈ
 ચઢણુ=એક કપર ચ-

હવાનો માર્ગ
 દિલ્લેખ'થી=દિલ્લા કોટનું
 કામ
 ખુરજ=ધુમટ
 હૈયારખી=છાતી સુધી
 આવે એવી ભીંત
 નરદમ=એકલા, નર્પા
 વાર=ચાંડ, ત્રણ કુટ
 રિયતિ=હાલત
 બવ્ય=ધણું ખોટાં ને
 શોભીતાં
 ખ'હેર=પડી ગએલી
 ઇમારતો
 ખડક=ખરાબો
 ઉપજાણુ=ઉપરના ભાગે
 પનાઈ રાવળ=પાવાગઢ-
 નો ધણી (તેના વં-
 શજ આરીઆ ને
 ઉદેપુરના રાજા છે.)
 છાતી રોકું=છાતી બરા-
 બર ઉંચું
 ખાઈ=ખાડી
 ખીર=મરણ પામેલા
 મુસલમાન સંધુ

દેરડી=દેવડી
 દંતકથા=મોઢાની ચા-
 લતી ખરી ખોટી વાત
 વેષ=સોંગ
 અલૌકિક=માણસમાં ન
 હોય તેવું, દૈવીના
 જેવું
 રૂપ=ખુબસુરતી; દેખાવ
 પાલવ=લુગડાની કાર
 શાપ=અદુવા
 ખરાખી=પાયખાલી
 તળેટી=પર્વતના મૂળ
 આગળની જગો
 દિવાન=પ્રધાન; વજીર
 ચાટા=અખરો
 આખાદ=સુખી
 પાઠ ૩૦મો
 સંતોષી=સંતોષમાળા
 વિદ્વાન=ધણું બણેલો
 પંડિત
 પરમાર્થી=ખીનનું સારું
 આહવાર, પરગણુ

મુખોષ=સારો ખોષ
 સારી શિખામણ
 માર્ગ=ઉપાય, ઇલાજ
 કૃપા=મહેરબાની
 વાંઝીઝી=છોકરા વગ-
 રનું
 વિદ્વ=હરકત
 ઓધું આવે=મન કચ-
 વાય
 સ્વામી=ધણી, વર
 આરોગ્ય=તંદુરસ્ત
 સાધન=સાહિત્ય; સા-
 મગ્રી
 હેરાન=દુઃખી
 ખોટ=તુકસાન, ટોટો
 અસંતોષ=સંતોષ નહિ
 તે
 સંતોષી તે સદા સુખી
 =જે માણસ સંતોષ
 રાખે છે તે હંમેશાં
 સુખી રહે છે.
 મંત્ર=શુભ વિદ્યા

સંભારવું=માફ રાખવું
ભાગ પહેલો
સમાપ્ત.

પુસ્તક પહેલું
ભાગ ૨ જાના
અર્થ.

પાઠ ૩૨ મો.
સીતા=રામની સ્ત્રી;
જનકની પુત્રી; જન-
કડી.
જનક=મિથિલાપુરીના
રાજા.
રામચંદ્ર=દશરથના પુત્ર
ભાગ્યેજ=જવદેવેજ.
સ્વયંવર=ધન્ય વરને
માટે જે સમા-
બરવી તે.
ખ્યાતી=વખાણ; તા-
રીફ.
વરવા=પરણવા.
અયોધ્યા=સરયુ નદી-
ને કાંઠે શહેર છે.

દશરથ=અયોધ્યાના
સૂર્યવંશી અજ રા-
જાના પુત્ર.
વરમાળા=વરને પહેરા-
વવાની માળા.
આરોપી=પહેરાવી.
કૈકેયી=દશરથની નાની
રાણી.
ખટપટ=કપટ; જાનજા
વનવાસ=જંગલમાં
રહેવું તે.
ખિત્ર=ડીલગીર, દુઃખી
સ્વામિનાથ=પતિજી.
વીખુટી=ખુટી
સમજીત=સમજણ.
એકતી બે થઈ નહિ=
માન્યું નહિ.
છેવટ=આખર.
ખાણું=ભોગવતું.
વિયોગ=ખુદ પડવું તે.
સાથ=સંગાત.
સહન કરીશ=વેડીશ;

ખમીશ.
તત્પર=તૈયાર.
અથાગ=ધણો.
આગ્રહ=હડ.
અતિશય=વધારો; ધણો.
અઠસક=ધણોજ.
ખાતર=માટે, વાસ્તે.
છંગભેડ=કપટ.
હરથ કરી ગયો=જાની
રીતે લઈ ગયો.
લંકા=સિંહલદ્વીપ એ
હિંદુસ્તાનની દક્ષિણ-
માં બેટ છે.
અશોકવાડી=વાડીનું
નામ છે.
નાજીક=દુઃખ ન સહન
કરી શકે એવી.
આંખ ફેરવીતે=ગુસ્સે
થઈને.
ધમકી=ખીવડામણ.
દમ.
દહતા=અડમપણું; પા-
કા નિશ્ચય.
સીતાનાં વીત્યાં=સીતી.

જીને જેટલાં દુઃખ
પડ્યાં તેટલાં મેં
વેઠ્યાં.

પાઠ ૩૩ મો.

પુરાણો=હિંદુઓના
જુના ઇતિહાસનાં
ગ્રંથો. પુરાણ અઢા-
ર છે.
શ્રીકૃષ્ણ=દેવકીના પુત્ર.
પરમાત્મા

ભદ્રવકુળ=એ કુળનો
મૂળ સ્થાપનાર યદુ
નામનો રાજા હતો
તે ઉપરથી એ નામ
પડ્યું છે.

દારિકા=કાઠિયાવાડના
વાયવ્ય કોણમાં છે.
હાલ એ ગાયકવાડ
સરકારને તાબે છે,
એમાં રણછોડજીનું
દહેરું છે)

મૌર્યવંશ=મુરા રાણીનો
વંશ.

આપન્ન=મંડાણ: શ-

શ્ચાત.

મગધ=અહાર પ્રાંત
સંગમ=મોટી નદીને
નાની નદી જે ઠેકાણે

મળે છે તે જગા
સમર્થ=મળવાન
મિત્રાચારી=દોસ્તી.
યુનાન=ગ્રીસ. (એ યુ-
રોપમાં દેશ છે).

સુદર્શન=તળાવનું નામ છે
પૌત્ર=છોકરાનો છોકરો
અશોક=મગધના રાજા;
મિંદુસારનો પુત્ર
ઇ. સ પૂર્વે=ઇસ્વીસન
પહેલાં.

નિરાધાર=આધાર વ-
ગરના.

ધર્મશાળા=મુસાફર
લોકોને વગર ભાડે
ઉતરવાનું મકાન;
મુસાફરખાનું.

ધોરી=સરીયામ
ચોતરાવ્યજીતરા.

સ્તંભ=મંજીલા.

મૂળતત્ત્વો=જે મુદ્દા કે

સિદ્ધાંતોપર ધર્મ
સ્થાપે હોય તે

કાયમ=હયાત.

લેખ=લખાણ.

લિપિ=લાખા.

મુખ્યત્વે=ધણું કરીને

હિંસા=હત્યા; ધાત,

વડીલ=મોટા

અવશુ=સાધુ.

ઉડાઉ=ગેરવાજખી

ખરચ કરનાર.

સદાચાર=સારીચાલ
ચલમત.

હિત=ભલું; કલ્યાણ.

મત=ધર્મ; પંથ.

જ્ઞતાંત=હકીકત, જ્ઞાન

લાડી=વડુ.

લંકાની લાડી ને લો.

ધાનો વર=વડુ સિં-

હલદ્રીપતી ને વર લો

ધાનો.

પાઠ ૩૪ મો.

ધેરો ધાધો=ચોતરાવ્ય

લશ્કર જોડવી દીધું.
 નિર્ભાગ્યે=કમ નશીબે.
 સામેલ=દાખલ.
 સતી થવું=ધણીના મુ-
 ડલ સાથે જીવતાં
 બળી મરવું તે.
 અણીને વખતે=આ-
 ખર ધડીએ
 હુમો=ખીકથી કોઈ
 જોડે બોલતાં જાતી
 ધબકવી તે.
 સમ્મા=મટયા.
 ધર્મ=દરજ; કર્તવ્ય.
 આધીન=તાબે; વશ-
 સલાહ=અભિપ્રાય.
 વિધન=હરકત; અડચણ
 કોટી કરવી=ગઢાલ આ-
 વવાથી ગળે ખાઝવું તે
 મદમદ કંઠે=ગળામાંથી
 અચકતાં ચપ્પો ની
 કળે એવા અવાજથી
 અપાસરો=આવકવું દેવળ
 અણુધારી=ઝોચિંતી
 અપાસરો=અ; સંકટ.

સંકટ નથી=સમજ
 પડતી નથી
 આભાર=પાઠ, ઉપકાર
 વાસ=રહેઠાણ; મુકામ.
 પ્રસબ્યો=જન્મ્યો.
 નમન કર્યું=નમસ્કાર
 કર્યા.
 ફોજ=લશ્કર; સેના
 ધા. ઉપ મો.
 આરવટું=જંગલમાં રહી
 ને ગામ લૂટવાં તે.
 કોઠલો=હોઈ દૂધ બગેરે
 મૂકવાને માટી અથવા
 લાકડાને એક ઘાટ
 રાજ વંશી=રાજાને પેટે
 અવતરેલો.
 રેખા=લીટીઓ; કાપા
 પંજે=હથેલી ને આં
 મળાં મળીને જે હા-
 થનો ભાગ થાય છે
 તે.
 ધરાદો=મનસુખો; વિ-
 ચાર,
 કામડું=વનુષ.

તીર=ખાણ.
 દહતા=મનનું અદગપણ.
 ઉમળકો=હોંસ.
 ખાતર=ચોર લોકોએ
 ધરમાં પેસવાને પા-
 ડેલું માંકું.
 આરોપ=તટોમત.
 અનુમાન=ધારણા; અ-
 ટકળ.
 કલ્પના=ધારણા; અ-
 નુમાન.
 તિલક=ટીલું.
 પાઠ ઉડે મો.
 જુનાગઢ=ગીરનારની
 પાડોશમાં સહેર છે.
 જોશી=જોયોતીશ વિદ્યા
 જાણનાર.
 માણું=માગણી
 ભાટ=વખાણ કરનારી
 જાણણીની એક જાત
 બહો=આભાર,
 પદની=ઉત્તમ વર્મની
 સી.

વરે=સાથે.

ખાંડું=તરવાર; રાજ
જાતે ન જતાં
કેટલીવાર પરણવાને
તરવાર; મોકલે તે.

બળાતકારે=જેરણુલમથી
સમપણુ=સમાધ.

દરવાન=દરવાજાની ચો
કી કરનાર, દારપાળ.
મ=મા; નહિ.

ખોચ=ખોડ; ખાંપણ;
એબ; બટો.

સમજીતી—હે મા.
છેરા તું રડ નહિ. અ
ને આંખો લાલ ન
કર. જે મરતી વખત
માને યાદ કરીએ તો
વંશમાં બટો લાગે.
ખોદે તે પડે=ખીજને
નુકસાન કરવાને જે
ઉપાય કરે તેજ ઉ-
પાયથી પોતાને નુક-
સાન થાય.

પાઠ ૩૭ માં.

સોલંકી=ચાલુક્ય (એ
રજપુત વંશનું નામ
છે.)

સગીર=નાની; કાચી
ચોદાણુ=રજપુત વંશ
નું નામ છે.

દિલ્હી=જમના નદીપર
શહેર છે. (રજપુત

અને મુસલમાન રાજ-

ઓની રાજધાની

હતી એમાં દરબાર
બરવામાં આવ્યો.

હતો. (હાલનું દિલ્હનું
રાજધાનીનું શહેર.)

તલપ=ઉતાવળથી લે-
વાને પડવું તે.

ઝઝમી=તલપી.

ધૂળખલાની=નજીવી.

મુરાદ=ઇચ્છા; આશા
શક=સંદેહ.

કુસંપ=અણુખનાવ.

પુતાર થવું=ખરાબ

થવું, નાશ પામવું.

દયાંત=દાખલો; ઉદા-
હરણુ.

ખૂબસુરત=દેખાવડી.

હાડે હાડ=૩૦૦ ૩૦૦.

કંકો=નગાર, ઢોલ.

માંડળિક=ખંડીઆ.

જય=જીત; ફતેહ.

યુદ્ધ=લડાઇ.

કાપે=ગુસ્સે.

એકમત=સંપ.

કંમર ખાંધવી=લડવું.

પ્રસંગ=વખત.

તા=મૂછે હાથ નાખ-
વો તે.

અંકુશ=હાથી વશ

રાખવાનું અણીદાર

નાનું હથિયાર.

ત્રિશુળ=ત્રણ પાંખા.

વાળું હથિયાર.

સાંભર=જ્યાં સાંભર

સરોવર છે તેની આ-

સપાસનો ભાગ.

વિચિત્ર=નવાઈ જેવી.

આ=વેશગુસ્સો.

પરાજય=હાર.

પાઠ ૩૮ મો.

વાઘેલા=વશનું નામ

છે (વાઘેલા ગામની
જગીર મળી હતી તે-
થી વાઘેલા નામ
પડ્યું.)

અણુહીલવાડ=પાટણ.

(સરસ્વતી નદીને કાંઠે
ષ. સ. ૭૪૬ મા
વનરાજ ચાવડાએ
અણુહીલ નામના
ભરવાડના ઉપરથી
વસાવ્યું હતું.)

વેરાન=ઉજાડ; વસ્તી
વમરનો.

શરણુ=તાબામાં.

આજીજી=કાલાવાલા.

ભંડાર=ખજાનો.

જનાનખાનું=સ્ત્રીઓને
રહેવાની જગા.

સર કરવું=જીતવું.

મૈમમ=મુસલમાન પા-

રસાહની સી.

મલેક કાદુર= (ગુલામ

નું નામ છે એને ખં-

ભાતની લૂટમાંથી
અલાઉદ્દીન લાવ્યો
હતા.)

ખેત=સંકેત; યુક્તિ.

માનભંગ=અપમાન.

કલંક=ડાઘ.

સ્વાધીન=તાબે; હવાશે

પાઠ ૩૯ મો.

દુરાચરણી=ખરાબ ચા-
લના.

ખંડ=ફણડ

પંડે=પોતે.

પ્રલકાષ=ઉપમા

પશ્ચાત્તાપ=પસ્તાવો.

દિલગીરી.

ધોર=પાપી.

અદલ=વાજખી.

વાટપાડુ= રસ્તે લૂંટી
લેનાર.

કાસળ=કાટ; નાશ;

મૂળ.

સરહદ=છેવટની હદ.

વસુલાત=જમાવણી

ચાખાદી=ચઢતી.

અમદાવાદ=એ સાબર-

મતી નદીને કાંઠે છે

અહીંયાંના ધોતી.

જોડા અને ખરકી

વખણાય છે એનું

ખરું નામ અહંમદા-

બાદ છે.

પ્રવાહ=રહેણુ

ખ્યાતિ=નામના.

અઘાપિ=હજી પણુ

ઝોરસ=મેળો.

પાઠ ૪૦ મો.

વરાળ=ખાફ.

નિરંતર=હંમેશાં

ઘટ=જડી.

ધુમસ=ધુણીના જોવી

વરાળ, એને ઝોસ કે

દવ પણુ કહે છે

ઝાકળ=કંડીના જોરથી

હવામાંની વરાળનું

પાણી ચલું તે; કાર.

મોતીઆ=મોતીના કા-

થા જેવા ટપકાં.

વાહળાં=વરાળનો જથ્થો

કરાં=ખરફના ગાંઝડા

આકાશમાંથી પડે તે.

પાઠ ૪૧ માં.

દેશ=ધણા ધલાકા અ-

ને પ્રાંત મળીને થ-

એલો તે.

પહાડ=જમીનપર જે

મોટા ડુંગરા આવે.

લા હોય તે.

મેમાં થઇ ગએલાં=મ-

ળી ગએલાં.

ટોચ=શિખર; ઉપલો

ભાગ.

સઠ=વહાણુના કુવાને

આધારે રહેલા કંતાન

કે દોટીના જે જા-

ડા કપડામાં પવન

ભરાયાથી વહાણુ

જલદી ચાલી શકે

છે તે.

અપાઠી=કરકેમ પદાર્થ.

નો ઉપલો ભાગ.

આરપાર=એક છેડાથી

ખીજા છેડા સુધી

ઉભટી=વિરુદ્ધ, સામી.

પાઠ ૪૨ માં.

વાર્ષિક=વરસની.

ગતિ=ચાલ;

વિજ્ઞાળ=વિસ્તીર્ણ;

લાંબા પહોળા.

પીઠ=વાંસો.

આર=મમરડાની વચ્ચે

લોઢાની અણીદાર

ખીલી જડેલી હોય તે

જેત=સળગતો કાકડો

કિરણુ=સીધી લીટીમાં

પડતો પ્રકાશ,

પાઠ ૪૩ માં.

અગાસી=ધાતુ.

કરાંઠી=કપાસ તુવેર

વગેરેનાં સુકા છોડ.

ખુંપરા=જોયમાં દટા-

યલા સુકા ડુંગ.

કાઠા=નીક; કાંસ.

કાંસ=પાણી જવાનો

માર્ગ; નીક.

ટેટી=ખડખુચ.

ખાતર=કોઈ મચેલો

કચરો વગેરે.

ખરીફ=ચોમાસામાં વ-

વાતાં ધાન્ય

વાવણી=રાપણી.

કરપી=રાપણી; ખેતીનું

એક ઓળાર

નીંદી=ઉખેડી.

હેલી=લાગલાગટ વર-

સાદનું આવવું,

નિરાંત=ચેન; સુખ

વળે છે=થાય છે.

માફકસર=જેઘએ તેવો

તીડ=ખેતર ને તુકસાન

કરનાર તપખીરીઆ

રંગનું જીવડું.

ધમાલ=ધામધુમ;

રવિપાક=શિયાળુ પાક.

ખળી=કણસલામાંથી

અનાજ છુટું પાડ-
વાની જગા.

ચીરા=ફાટ; ચીરાડા
કડમ=જીવારના સુકા
સાંઠા.

સરકારધારાના=વસુલા-
તના; મહેસુલના
ધારાના=વેરાના.

શીતળ=ઠંડો.

પાન=પાંદડાં.

ખરે=ભોંયપર પડે.

કઠોળ=દિલ્લ. ધાન્ય.

તંબોળ=પાન.

ધરે=પહેરે; ઓઢે.

શાલ=ગિનતું કીંમતી
વસ્ત્ર.

તથા="ના"એ છઠ્ઠી
વિભક્તિનો પ્રસયછે.

ભલી ભાત=સારી રીતે

ઉંડા જળ જમ=પાણી

સુકાધ જોણું માય

પામે=આવે.

પાન=પાંદડાં.

કેસુડા=કેસુડાનાં ઝાડનાં

ફૂલ.

ગુણવાન=ગુણકારી;

ફાયદાવાળા.

હોજ=પાણીની ટાંકી

કુવારા=જેમાંથી પાણી

ઉચે ઉડે છે તે.

ચંદન=સુખડ. કેસર

વગેરેને પાણીમાં ધ-

સીને લયકા જેવું

બનાવે છે તે

લાગ=લાગે.

કાયલ=મધુર રાગનું

કાળા રંગનું પક્ષી.

મીઠા બોલ=મધુર શબ્દ.

મીઠાં વેણુ.

વણતોલ=મણોજ.

ખાસુ=મળતું; સારું

દુખાદુખ=કુળી અઝેલી

ઉચારે=બોલે; માય.

મહાર=એક રાગનું

નામ છે.

ચંપેલી } એક ભતનાં

જુધ } સફેદ ફૂલ.

ચંપા=પીળા રંગનું

સુગંધદાર ફૂલ.

બલા=સારાં.

કુલાય=ખીસે.

ખાટ=ખાટ.

ચાખડીઓ=પાવડીઓ.

હિચોળા=હીચકા.

ખાટ=ખાટલા.

કવિતાની સમજૂતી.

ટાંકી મોસમમાં ઠંડો પવન વાય, ઝાડનાં પાંદડાં ખરી પડે,
પક, ગોળ, (રોડી) કપાસ અને કોળા પાકે, અને શેરડી ટાંકી

શરીર ફાટે નહિ માટે શરીર તેલ ચોળે અને પાન ખાય. (૧) ટાઢ વાય નહિ માટે લોઢા શરીરે ડગલા પહેરે અને શાલ ઓઢે, ગરીબ લોકનાં ટાઢથી પગ અને ગાલ ફાડી જાય એ ઋતુમાં (શિ-આળામાં) રાત ધણી મોટી હોય છે અને દિવસ નાના (ટુંકા) થાય છે અને શરીરમાં સારી રીતે (સારા ખોરાક ખાવાથી) જોર આવે છે. (૨) ઉનાળામાં કુવા, વાવના પાણી ઉંડા જતા રહે છે-ધટે છે અને નદી ને સરોવરના પાણી સુકાઈ જઈને ઓછા થાય છે, સધળી વનરપતિને નવાં પાંદડાં આવે છે અને સારાં ગુણુવાળાં કેસુડાનાં ફૂલ પણ થાય છે. (૩) ગરમીની મોસમમાં કુંડ ધ્રુવારા અને બાગ સારા લાગે છે તેમજ ચંદન અને વીંજણા વહાલા લાગે છે; (કારણ કે એથી ઠંડક વળે છે) કાચલ મીઠા ખોલ ખોલે છે અને તાપ ધણોજ પડે છે. (૪) વરસાદ ની ઋતુ ધણી મજબૂતી લાગે છે, દુનીઆ પાણીમાં ડુબેલી દેખાય છે મતલબ કે બધેજ પાણી પાણી થઈ રહે છે; લોઢા મહાર રાગ ગાય છે અને ખેડુનો ખેતરમાં વાવણી કરે છે. (૫) ચંપા ચંપેલી, જુદા, જાય, અને ગુલાબનાં ફૂલ સારા ખીલે છે. ચોખાસામાં સુખને માટે છત્રી, પાવડીઓ, હાંચકા ને ખાટલા હોય છે, (૬)

પાઠ ૪૪ મો.
ઇલાકો=ધણી પ્રાંત,
જિલ્લા અને એન્-
ન્સિ મળીને થએલો
તે;
એન્સિ=ધણી નાનાં
રાજ્ય મળીને થ-
એલો હોય તે.

નકશો=ગામ શહેર કે
દેશ વગેરેનો ચિત્ર-
લો નમુનો.
દેશ=ધણી ઇતિહાસ અને
પ્રાંત મળીને થએલો
તે.
જિલ્લા=ધણી તાલુકા

મળીને થએલો એક
ક્ષેત્રરના તાબાનો
ભાગ.
ખાડી=નદીનો ભરતી
વાળો ભાગ
પ્રાંત=ધણી જિલ્લા; એ-
ન્સિ અને સંસ્થાન
મળીને થએલો તે.

મર્વનર-પલાકાનો સો-
ધીવડો અધિકારી
રાજવહીવટ=રાજકો-
રમાર.

મંડળ=સભા.

ખાતર=માટે.

વભાગ=ભાગના ભાગ

પાઠ ૪૫ મો.

એકે સાદે=એક અવા-
જે; સાથે.

મજલ=ટરપો.

ધાડ=લુટારાની ટોળી.

ધારતી=અય; ખીક.

એકલદોકલ=એકલા.

મભરામણ=અકળામણ

અણેલ=રેવાકાંઠા એ-

જન્મિમાં નર્મદાકાંઠે

જત્રાતું રમળ છે.

સિદ્ધપુર=સરસ્વતી નદી

ને કાંઠે જત્રાતું

ટોળણું છે. એમાં માત્ર

માખ્ય કરવા લોકો જ

ધે છે. એમાં હાલ

ગાયકવાડતું રાજ છે

પાઠ ૪૬ મો.

સરખામણી=મુકાબલો.

વાકેફમાર=માહીતમાર.

પ્રશ્ન=સવાલ.

સગવડવાળા=જોગવાઈ

વાળાં

છક=દિંગ; તાળુખ.

ખાર=ખંદર; જ્યાં વ-

હાણો રહે તે.

હજીરો=કબર. સંજો.

રોજો=કબર.

દીવાદાંડી=વહાણોને

ખડકની ખખર આ-

પવા સાફ દરીઆમાં

હવે મિનારો કરી

તેમાં ફરતો દીવો

રાખે છે તે.

ટંકશાળ=નાણું પાડ-

વાતી જગા.

ગોદી=જ્યાં વહાણને

સમા કરવામાં આવે

છે તે જગા; બાંધેલી

ખાડી.

પુસ્તક ૧૬૦ લાગ

૩ જાના અર્થ.

પાઠ ૪૭ મો.

સાળુ=ઐરાને પહેરવાનું

લાલ, લીલા; પીળા

વગેરે રંગનું લુગડું,

ચાપડો=પટો.

સાવચેતી=ખચરદારી.

આફુ અવળું=આગળ

પાછળ.

ભોક=છિદ્ર; કાણું.

કસુર=વાંક, તકસીર.

તૂણવું=ભોકને કપડાના

જેવા દોરા વડે ભરી

લેવું તે.

ખંડ=ઝોરડો.

થીગડું=ફાટેલા લુગડા

પર જોડેલો કડકો.

કાપલા કુપલી=નકામા

પડેલા કડકા.

સંઘલ=સંધરો

અગુડી=સોય ભોકાય

નહિ માટે આંખળીએ

જે ટાટી પહેરે છે તે

વડ=જાત.

ઝોટબું=અળીને અખી.
આ દેવા.

કોટ=દૂર દૂર ટાંકા મા-
રવા તે.

પાઠ ૪૬ મો.
કંઠાળો=અણુગમો,
ત્રાસ.
વાદે=સરખામણીએ.
પાલવે=પરવડે; ઝોળે
ઝોશિઆળું=તાબેદાર
આંતરસેવો=કપડું લા-
યું પડતું હોય તો
નેધએ તેટલું વાળી-
ને દોરો ભરવો તે.
આંટવે=આંડીઓ ખ-
વડાવે; વટાવે.

ફેટેલ=જીત; જય.
વાઢવાળી=ધારવાળી.

પાઠ ૪૯ મો.
સાધન=સામગ્રી
તંગ=અંધમેસતું નહિ તે
વરે=અપે.
દેખાવ=શોભા.
પ્રુમતું=દીલું.

મેળ=જુલિઅંધ મે-
ળવી દેવું તે.

ચીંદરડી=લાંબી પટી.
મગજી=કપડાને છેડે
ગોળ કોર દેછે તે.

પાઠ ૫૦ મો.
આંક=નિશાની; એ-
ધાની.

આંડી=દોરાનું ગોળ
ગુંછળું.
કાંસકી=કાંસકીના ધા-
ટના જડા કામળચર
દોરા વાંટાળેલા હોય
છે તે; ચપડી.

મહાવરો=અભ્યાસ; ટેવ.
અખીઆ=પાસે પાસે
ને ઝીણા ઝીણા ટાં-
કા દીધા હોય છે.

તોછડી=નાની.
ચાંપ=દાખવાનો સંચો.

પાઠ ૫૧ મો.
ગરમી=ગરમ વસ્તુને
અડકવાથી જે લા-

ગણી પેદા થાય છે તે,
ઉકળાટ=ધામ.

ઉણ્ણતા=ગરમી.

ઝાળ=આંચ.

તીવ્રવાહક=જલદીથી
વહેવડાવનાર.

મંદવાહક=ધીમેથી વ-
હેવડાવનાર.

પાઠ ૫૨ મો.
અળતણુ=આળવાના

પદર્થ
અસર=લાગણી.
ધુણી=ધુમ્રાડો.

પાઠ ૫૩ મો.
દુઝળું=દુઝતી ગાય
મેંસો.

મેસાળ=માનું પિઅર
કોટીઉં=દોર બાંધવાની
જમા.

બાફળું=કપાસીઆ,
કાલા, ગુવાર વગેરે
દોરને ખવડાવવા
માટે બાફે છે તે.
રખારણુ=રખારીની ભેરી.

નીરી=નાખી.

પાનો=આમળમાંથી

દૂધ આવવા દેવું તે.

સેર=ત્રીણી ધાર.

વટલોખ=આમતેમ હાલી

સેલો=દોહતી બેળા

ગાય કૂદે નહિ માટે

તેને પાછમે પગે જે

દોરડું બાંધવામાં

આવે છે તે.

છટકપાટુ=ખસી જઈને

પાટુ મારવું તે.

પાટુ=ઢોર પાછલા પગે

લાત મારે છે તે.

સોતું=સાથે.

ડખકાનું=છેલ્લી વારનું

સ્વાદિષ્ટ=સ્વાદવાળું.

જાહેજતદાર.

ઉચી ગઈ=દૂધ દેતી

બધે બધે.

દસજોડ વખત.

પાઠ પઠ મો.

-વલોણું=દહીને વલો-

વવાનું કામ.

ગોરસું=દૂધ અધરકવા-

નું વાસણ.

રવેયો=વલોવવાનું

હથિયાર.

નેતરાં=સુતરનાં પાતળાં

દોરડાં.

ડેરા=જેના મધ્યમાં

વાંસ પરોવીને ગો-

ળીનાં મોંને બાંધે

છે તે; માંકડી.

ઝડાકા=દોરી પકડી અ

વરનવર ખેંચવી તે.

ધુમરી=ધુમરડી ખવડા-

વવી તે.

દોણી=છાશ ભરવાનું

માટીનું વાસણ.

સુથીડું=ધાસ વગેરેનું

મોટી ઉંઢણ જેવું

ગોળ બનાવે છે તે,

હાટીઉં=મંડારીઉં.

પાઠ પપ મો.

તર=મલાઈ.

પુરણુ=પુરા.

જીવન=જીવનું તે,

વૃદ્ધિ=વધવું તે.

પ્રુમચો=ટાટ; રકખી

ના ધાટની મોટી

ચાળી.

અધીરા=આતુર.

અપારદર્શક=આરપાર

જોઈ શકાય નહિ

એવું.

ટાટ=પ્રુમચો.

પ્રુવાસો=સમાધાન.

પાઠ પડ મો.

માખણુ=છાશ ઉપર

ધોળું અને ચીણું

તરી આવે છે તે.

ચીકડ=ચિકાસવાળો

ભાગ.

નરી=એકલી.

ધટ=જડા.

ચરખી=પ્રાણીઓના શ

રીરમાંથી ધી જેવું

પદાર્થ નીકળે છે તે.

પાઠ ૫૭ મો.

કંઠોધ=મુખડીઓ.

મિઠાધ બનાવનાર

તથા વેચનાર

ટકા=સોમો ભાગ.

પોષણુ=વધારવું તે,

ઉછરવું તે.

બોદાધ=કુગાધ.

પાઠ ૫૮ મો.

ધામ=ઉકળાટ.

સામેટ=એકદમ.

બનાવટી=જેડી કાઢેલી

ઈંદ્ર=સ્વર્ગનો રાજા;

દેવતાઓમાં જે મુખ્ય

તે.

મુગટ=શિરપેચ.

ઠંઠ=જમાવ

ફરજ=ધર્મ

તજવીજ=તપાસ,

ઓપદાર=છડીદાર.

આગા=હુકમ.

નોખત=નગારું.

સજ=તૈયાર.

વાચા=બોલવાનું બાન,

ખડી=કુલી

કર્તવ્ય=કામ; ફરજ.

છીપે=મટાડે; દૂર કરે.

કાકો=ચાતે ઠંકાણે લોટ

જેવો ભૂકો વાપરે છે

તે.

છેદીતે=કાણા પાડીતે.

પંકિત=હાર; ઓળ.

અમૃત=મીઠું.

સાખ=આંખાપરજ

પાકવા આવેલી કરી.

નિર્વાહ=ગુજારો; ગુજરા

ન.

પાઠ ૫૯ મો.

નમનકરવું=નમવું

કાટ=ધમારત આંધવામાં

વપરાતા લાકડાં.

સાચી=એકદું કરી.

મુખાધ=એવકુશાધ;

નાદાની.

સોસવું=વેઠવું,

રાહું=જીવારનો મુકો

સાઠો.

નાતો=સંબંધ.

દાવો=હક.

ખોટ=તંગાસે; તંગી.

પુષ્ટિકારક=જોર આ.

પનાર,

છૂટ=રજ.

ઉત્પતિ=પેદાસ.

વેલો=ભોંયપર પથરા-

તો છાડ.

ખડાં થયાં=ઉભા થયાં

વાપર=વપરાશ.

કઠોળ=દ્વિદળ ધાન્ય,

મગ ચણા વગેરે.

હિસાબ=ગણતરી; ગ-

ણના.

ગરજ સારે છે=કામ

બળવે છે.

ખરખાસ કરી=ખંધ

કરી.

પાઠ ૬૦ મો.

કાળજી=ખત.

કોકડાં=ગુંથળાં.

ડુંખ=ડાંખળી.

વસંત ઋતુ=રાગસુત્ર

ચૈત્ર મહીનો.

કાશી=પુલ.

બહેનતદાર=સ્વાદિષ્ટ.

સ્વાદ આપે એવી.

પુંડુ=પડ.

પડ=ઢાકણ; કવર.

પાઠ ૬૧ મો.

આધારણુ=ખૂખ ઉકળતું

પાણી.

પુડા=પડ.

સદ્ગતી=માફક આવતી

ટેવ=આદત; મહાવરો.

પાઠ ૬૨ મો.

ગળપણુ=મિઠાશ.

વાદ=સૌરડીનું ખેતર.

કાલું=સૌરડી પીલવાનો

શ્વંચો,

રિવાજ=ધરો.

શુદ્ધ=ચોક્કો; સ્વચ્છ.

રસી=સૌરડીના રસને

ઉકાળવાથી જે મેલ

ઉપર તરી આવે છે તે

મરકો=માખણ.

મુખપ્રાપ્તિ=નાપસંદગી.

ખીટ=વિભાજીતી સાલ

કંદ

પતરાં પતરાંવાળી=જે-

માં ખતરીઓ એટલે

પડ દેખાઇ તેવી,

પાઠ ૬૩ મો.

ભાત=રંધેલા ચોખા;

ડાંગર=છોડવાળું ભાત

પંખાળી=પાંખોવાળી

ત્રાંખાસાળ=ત્રાંખાના

રંગની સાલ ડાંગર;

પાણુસાળ.

સાળ=ડાંગર.

ખંગાળીડું=ખંગાળેથી

આવેલું.

સુખળું=ખી ઉપરની

ખાતળી અણીદાર

સળી.

કાનમ=મરૂચ જિલ્લા-

નો પૂર્વ ભાગ.

પાઠ ૬૪ મો.

નિભાવ=ગુનરો; નિ-

વાંક.

મેદો=પરસુદી.

રવો=નાણાદાર ધડનો

લોટ.

ભાલ=ધોળકા તથા

ધંધુકાનો પશ્ચિમ ભા-

ગ અને કાઠિઆવા-

ડનો કેટલોક ભાગ.

આરાશટ=એક જાતના

છોડના કંઈનો લોટ.

સતવ=કસ.

પાઠ ૬૫ મો.

વિચિત્ર=તરેહવાર; ન

વાધ જેવું.

સુદ્ધા=સાચે.

વણુસાદોડો=દોડીની

એક જાત.

જમ=ઝમરૂખ.

ડુંગરી=ઢાંઢા,

છૂટે છે=ઝરે છે.

પાઠ ૬૬ મો.

ભાળ=ખોળ; પતો.

કળા=ચુકા; કૂનર,

ઉંધી=અવળી, ઉભરી

ઉંધીડું=ઉખડીડું.

ઓળો=લીલા શેડેલા

ચણા.

ઢોકળાં=૪૬ડાં.

પાઠ ૬૭ મો.

બિમાર=માંદા; રોગી
સંધરણી=વારે વારે
ઝાડો થવાનો રોગ.

મરડો=પેટમાં દુઃખીને
ઝાડો થવાનો રોગ.

અરચી=અભાવ; અણુ-
ગમે.

મધુરં મધુરં=થોડું થોડું

બેસુમાર=ધણીજ.

મંદકી=ગોળવાડ.

થાળું=મથાળું.

ભર=ગીચ; પાસે પાસે.

બિમારી=રોગ, મંદ-
વાડ.

જાજર=સંડાસ.

મરી=પત્ની; ઉતરી.

ઝાણુંવતું=થોડું ધણું.

કાઢ=ઢોર બાંધવાની
જગ્યા.

વિદાય ચક્ર=મધ.

પાઠ ૬૮ મો.

બે બોલ=થોડું.

અવયવ=ભાગ.

ક્રિયા=કામ.

માહિતી=જાણ; ખબર
નાણુક=કોમળ

મગજ=મગજનો દાબડો.

રક્ષણ=અચાવ.

ફેફસાં=શ્વાસોશ્વાસની
દંડિયો.

હૃદય=સોદીની ટાંકી.

કાળજી=પેટની જમણી

બાજીએ માંસનો

મોટો કટકો છે તે;

પિત્તાશય.

પડખે=બાજીએ

આંતરડું=ગુંછળું વળેલો

દોડા જેવો

પેટનો ભાગ. એ

જઠરની નીચે ડાબી-

બાજીપર છે.

પેદું=પેટની નીચેનો

ભાગ.

ખાસ=જુદું.

વાટે=રસ્તે.

પેટ=ઉદર.

જઠર=પાચન થવા

માટે પેટની ડાબી

બાજીએ ખોરાક

ખરવાની કાચણી.

લાગણી=અસર.

જીરસો=મનનો ઉભરો;

લાગણી.

પાઠ ૬૯ મો.

સ્વચ્છતા=ચોખ્ખાઈ.

આરોગ્ય=તંદુરસ્ત.

ખસ=ઝીણી ફાક્ષી.

દાદર=દરાજ.

ભંયકર=ગંભીર.

હારી=પડ.

આવરણ=આયુષ્ય.

અડાયાં=ઝાણ સુઠાધને

બનેલા તે.

મંજન=માંજવા કે સાફ

કરવાની વસ્તુ.

અવાજું=જાંતના પિંડિયાં

કંજુસાઈ=કસર.
 ઉલ્લ=જીભ ઉપર વળગે-
 લું વાસી યુંક.
 ખોડો=કમરેલી આમ-
 ડીની મેલી રજ.
 વતડવાની=ખંજવાળ-
 વાની.
 નખીઆં=નખવડે ખં-
 જવાળથી ગુમડાં
 જેવું થાય છે તે.
 દાંતી કરવી=કાંસડીના
 દાતામાં ખડખડી
 દોરી ગુથવી અથવા
 વા કાંચરના દાણા
 ધાલી તે વડે માથું
 ઝોળવું તે.
 લીખો=જૂ; માકડ વગે-
 રેના ઈડાં.
 માથાવટી=લુગડાનો
 માથાપર ઝોઢવાનો
 ભાગ જે ચીકટાય છે
 તે.
 લટીઆં=લાંબા નિમા-
 જાનો ગુચ્છો.

અખોડો=લીઓ પો-
 તાના માથાનાવાળ
 ઝોળાને માથા પછ-
 વાડે તેની જે ગાંઠ
 વાળે છે તે.
 લટ=લાંબા નિમાજાની
 ગુચ્છ.
 ટાલ=માથાના જેટલા
 ભાગ પરથી વાળ
 જતા રહ્યા હોય તે-
 ટસો ભાગ.
 સંભવ=આશા.
 પાઠ ૭૦ મો.
 નાડી=હાથના કાંડા
 આમળની સિરા કે
 જેવડે બોહીની ગતિ
 તથા રોગ સમજાય
 છે તે.
 જઠરાગ્નિ=પેટની ગ-
 રમી.
 અંજીન=વરાળ પેદા
 કરીને ગતિ આપનાર
 સંચો.

પાઠ ૭૧ મો.
 મેળાપ=સમાગમ; મ-
 ળવું તે.
 ભસ્મ=રાખ; ખાખ,
 ગુસ્સો=ક્રોધ.
 વેગ=ગતિ; ચાલ.
 કુખ=બગલ.
 પાઠ ૭૨ મો.
 અખોલ=ખાડો.
 પિત્તાશ્લય=પિત્ત ભેગું
 થાય છે તે જગા.
 જઠર=ખેરાક પચાવ-
 નારી મુખ્ય ઈન્દ્રિય.
 અન્નનળી=જે વાટે
 ખેરાક પેટમાં જાય
 છે તે નળી.
 માંસ પિંડ=માંસનો
 લોચો.
 પિત્ત=હિલાશ પડતો
 પ્રવાહી પદાર્થ.
 લાળ=ચીકણું યુંક.
 ઉલટી=ઝોકારી; વામીકે
 કાળીઓ=આસ.
 શીરા=ગ્રીણી નસ.

૬૫=પ્રવાહી.

શેષ=આકી.

મળ=મેલ; નરક.

પાઠ ૭૩ મો.

વર્ગ=જાત.

સુસ્ત=આળસુ.

સહીસલામત=ક્ષેમકુશળ

તાર=તાંતણી.

જળુ=કાંદો.

કોશીટો=પતંગીઆને

રહેવાની લાંબી ગોળ-
દડી.

ગોટી=દડી.

કોકડી=તરાકના ઉપર

શંકુ આકારે વીંટાળેલું
જે સુતર તે.

મહેસુર=રક્ષિણુહિંદુસ્તા
નમાં એક દેશી
રાજ છે.

મુક્તિસર=તળવીજથી

સાળ=કપડાં વણવાનો
સંચો.

પોશાક=લુગડાં.

ટકાઉ=મજબુત; ધણો
વખત ચાલે એવા.

પાઠ ૭૪ મો.

વેણુ=કપાસનો છોડ.

કપાસીઆ=કપાસનાંબી

ચરખો=કપાસમાંથી

કપાસીઆ તથા ૩

જુદું પાડવાનો સંચો.

ગાદલાં=ગોદડાં.

પુણીઓ=૩ના ગાળાનો

વેંતેક લાંબો ને આં-

ગળી જેટલો જડો

એવો જે આકાર

કાંતવા માટે તૈયાર

કરેલો તે.

રંટીઓ=સુતર કાંતવાનો

સાદો સંચો.

વાંટા=ગોળ આકારના

લાંબા થાય છે તે.

વણુકર=વણવાનું કામ

કરનાર.

તાંતણી=તાર.

પાઠ ૭૫ મો.

ઝોટો=બળદને ઝોટો-

ડવા સાથે સીવેલું કપડું

૩વાંટી=કુમળાં અને

છેક ગીણા વાળ,

ધટ=જડા.

ગીચ=પાસે પાસે.

ઉઝરડા=કપા; ધરસકા.

લાજમયાંદા=આખર

અને અદખ.

મરજાદા=અદખ. મયાંદા.

કુદરતી=અધર તરફથી

મળેલી.

પાઠ ૭૬ મો.

૩માલ=મેં સાથ કરવા-

નો કકડો.

પ્રવેશ કરે=દાખલ-

થાય.

હીંકળ=કંડી.

સુતરેલ=સુતરાઉ; સુવ-

રના

ઉકળાટ=લામ.

કરકર=ખરખરકડું.

ખાળે=અટકાવે.

જુજની=રજા.

પાઠ ૭૭ મો.

ગરમાવો=ગરમી; કુંક

ઝેમ=ઝામ્.

અકારા=અણુમત્રો આપે
ઝેવા

હૂ=મરમ હવાનો ઝપાટો.

મંહવાહક=ધીમેથી

વહેવડાવનાર

તીવ્રવાહક=જલદીથી

વહેવડાવનાર.

મરજ=કામ.

કારતા=અનવતાં.

પોષ=રવાંટી જેવું

કષકાં પર હોષ તે.

પાઠ ૭૮ મો.

કુંકડ=મઠી.

સાવરથી=પ્રતારે.

પરસાળ=ધરમાં પેસતાં

પહેલો ઝોરડો આવે

તે.

વહીઓ=દર; બાકા.

હત=હાજ.

ખેર=ઝીણી રમ.

હથામીતે=હથકીતે.

પાઠ ૭૯ મો.

મદણુ=સૂર્ય મંદ્રના

બિંબપર પડતી

પૃથ્વીની છાયા.

આગણુ=આરણ્યા આ.

ગળની જગ્યા.

ઝોકળી=હીપણુમાં

અંગુઠેથી પાડવામાં

આવતી નક્શી.

અલગ=એલાયદી;

જુદી.

પાઠ ૮૦ મો.

માત્ર=દક્ત.

અંગ=શરીરના ભાગ.

ઝેજથી=આનંદથી.

આસ=દમ.

પોષણુ=જુજરાન; જુજરો.

સાફ=ફલકું.

માંસાહારી=માંસ ખા-

નાર.

સેવાળ=લીલ.

ટીક્ષી=કુંપળ; પાંતરા

ની કળી.

રખેને=કદાચ.

જીવહિંસા=હત્યા; જી-

વને મારવો તે.

ધારતી=ખીક.

ગુમ થવાથી=જતી

રહેવાથી; દેખાતી

બંધ થવાથી,

ટળી=મટી; દૂર યત્ર,

ગુંગળાટ=અકળામણ.

ટૂકડો=ફૂદકો.

ઝેન=સુખ.

બપલપાવીને=અહાર

કાઠીને,

ઝાળો=પિડો.

ભવ=અવતાર,

રમુજી=ગમમત આપે

ઝેવી.

ભાગ ૩ જો.

સમાપ્ત.

પાઠ ૩ જો. હાળો

ખાંધેલો હાંથકો.

હોયકો=ખુલો

બકુલ=ખોરસળી

તથા=તી (છટ્ટી વિ-
મક્તિનો પ્રત્યય)

શોભા=દેખાવ

હોયુ=હોયકા ખાઉં

અપાર=પાર વગરતું;

ધણુંબ.

વળતી=પછી

વાળ=ખાળ, નિમાળા

ચમકાવે=ચોકાવે

માંય=મા.

મલકાવે=હસાવે.

વાય=વા

સુગંધી=સારી વાસ

કુલયાં=ખીલ્યાં.

ભારી=ધણુંબ.

શિર=માથું.

મંદ=ધીમી; થોડી.

લીલાં પીળાં ભાગે=

ચક્રર આવે

હુંય=હું

તુંય=તું

સણુજીતી—ખેતી ! ખોરસલીની ડાળ પર હોયકો બાંધ્યો તેની શોભા સારી છે, હું ધણુ વહાલથી હોયકો ખાઉં.

જો હું જોરથી હોયકો ખાઉં તો સામી ડાળ સુધી જઈ; ધણુ પાછા ફરતાં (પીઠ ગમતી) પેલી ડાળ સાથે અફળાઈ, પવનના પુરા ઝપાટા ધણું સુખ આપે છે; પછી નિમાળા છૂટા પાડે છે અને ધણી વાર ચોકાવે છે.

વળી મનને ચોકાવે છે અને ધડીમાં (જરા વારમાં) ગભરાવે છે; વળી ત્યાં ધીમો વા વાય છે તે મને હસાવે છે. બાગમાં ફૂલ ખીલ્યાં છે તેથી કેવી સારી ખુશખો વહે છે ! જો ખુશખો મને ધણું સુખ આપે છે.

ખોરસલીના ફૂલ માથા પર પડે છે તે ઝીણાં ટપકાં જવા; વળી જો (ખોરસલીના ફૂલ) મને મીઠી ધીમી ખુશખો આપે છે, મેં નીચું રાખીને હોયકા ખાઉં, હોયકા ખાઉં, હોયકા ખાઉં ધણુ ચક્રર (ફેર) આવે તો આંખ બંધ કરું.

હું હિંમત રાખું તો ચાકથી કઠી ચાકું નહિ; ધણુ જો વહાલા હોયકા રખેતે તું તૂટતો ! જ્યારે તું તૂટ્યો ત્યારે હું પડું અને અફળાઈ, માટે રમવું છોડી દઈને હવે તો હું ઘેર જઈ,

પાઠ ૬ છું.

આજ અને કાલ.

હેસતે=મલકાતે.

મુખ=મોઢે.

વેર્ષા=નાખ્યાં.

નશીએ=દેવચૌએ.

કેરાં=ના. (છૂટી વિ-
ભક્તિનો પ્રલય છે)

નીચા નમી=વાંકાવળી..

વીણીશું=એકે એકે
લકશું.

આજ=આજતો દિવસ.

અસારે=હમણાં.

ગુસ્સેચપ=રીસ કરી.

વિપત=દુઃખ; આપદા.

વણુતોલે=ધણીજ.

દીગમીરી=ઉદાસ.

કાલે=આવતો દિવસ.

ભૂશીને=વિસરીને.

ભુંડું=નહાદું; ખરાબ.

માફ=ક્ષમા.

અન્યાય=ગેરમનસાફ.

મટવાને=અટકાવાને.

ગુસ્સો=ક્રોધ.

ષટવાને=ઝોઝો થવાને

વડવું=લડવું.

ધીરીને=કુધાર આપીને.

આખર=મજબૂત,

ધનપાખી=પૈસા વમર.

પાખી=વગર; સિવાય

રેવું=આપવું.

ધીરેલાં=કુધાર આપેલાં

નવનરિ.

આલે=આપે.

વાંકુંબોશી=જુડુંબોશી

ભાળે=જુએ.

ફરિયાદી=મનસાફ મે-

ળવવા અરજ.

સદગુણુ=સારા ગુણુ.

પામે=મળો.

ગુસ્સો=ક્રોધ.

ગાળો=અપશબ્દ, બુડાં

વચન

ચિંતા=શીકર.

ચટપટી=ગભરામણ;

ચળવળ.

અટપટી=ગુંચવણ

ભરેલી.

માલે=ખુશીથી ફરે

સમજુતી—નશીએ ખુશી થઇને રસ્તામાં ગુલામનાં ફૂલ
નાખ્યા તે આપણે વાંકા વળી ક્યારે વીણીશું ? હે બાઇ, હમણા
આજ ને આજ વીણી બો (મતલબ કે જેમ ફૂલ થોડા વખતમાં
કરમાઇ જાય છે તેમજ સારાં કામો કરવાનો વખત પશુ જતો રહે
છે, આટલે સુમાળના ફૂલ રૂપી સારાં કામો તરતજ કરવાં.) (નશીએ
એટલે કુદરતે. રસ્તામાં એટલે દુનીઆમાં. ગુલામનાં ફૂલ એટલે સારાં
કામો.) (૧) પણ કદાપિ જો તે ગુસ્સો કરીને બોલે તો તેને ધણુંજ
દુઃખ પડે તો પછી ઉદાસ ક્યારે થવું ? હે બાઇ, કાલે, કાલે, કાલે.
(મતલબ કે સારાં કામ કરતાં દુઃખ આવી પડે તોપણ દીગમીરી થઇ

હોડી દેવું નહિ.) (૨) કોઇએ બૂલથી આપણું નહાર પશુ કીધું હોય અને વળી આવીને આપણને દુઃખ પશુ આપ્યું હોય તો તેને આપણે માફ કર્યારે કરીશું? હે બાઇ, આજ ને આજ અત્યારે માફ કરીશું. (૩) પશુ ગેરઇન્સાફ મળતો હોય તે અટકાવવાને અને મનમાંથી રીસ ઝોઘી કરવાને માટે જો કોઇની સાથે લડવું પડે તો ક્યારે લડવું? હે બાઇ, કાલે, કાલે, કાલે લડવું. (૪) કોઇએ આપણને પૈસા ઉધાર આપીને આપણી આખર રાખી હોય તે માણસ પૈસા વગર દુઃખી થતો હોય તો તેને પૈસા પાછા ક્યારે જઇને આપવા? હે બાઈ આજ ને આજ હમણાં આપવા. (૫) આપણે ઉધાર આપેલા પૈસા પાછા આપે નહિ અને વાંકુ બોલીને સામું પશુ જીએ નહિ તો તેના માણસ પર કહો કે ક્યારે ફરિયાદી કરવી? હે બાઇ કાલે, કાલે કાલે ફરિયાદી કરવી. (૬) સારા શુશ્રુના ધણાં કામો કરવાં છે પશુ કામ ધંધાને લીધે આપણને જરા પશુ વખત મળે નહિ તો પછી તેને (સારાં કામને) ક્યારે કરવાં? હે બાઇ, આજ ને આજ હમણાં કરવાં. (૭) મનમાં કોઇ, નહારાં વચન, શીકર, ગભારામણ અને ગુંચવણ બરેલી વાતો પોતાની મેળે આવે તો તે મનમાં જઇને ક્યારે આનંદથી રહે? હે બાઇ, કાલે, કાલે, કાલે.

સાર—દરેક સારાં કામ આજ ને આજ કરવાં અને નહારાં કામનો વિચાર આવતી કાલ પર રાખવો. મતભય કે નહારાં કામ કરવાંજ નહિ.

પાઠ ૯ બા.

સાહેબડી=સખી.

હાં હાં=હીક હીક.

ચરિત=ચરિત્ર; લીલા.

અલખેલડી=ફાંકડી;

રંગીલી,

સખી=મેનપણી.

શરદની રાતે ગરબા, હરિચરિત=પરમેશ્વરની
ગાવા વિષે, લીલા.

ત્રેમે=હેતથી.

શરદ=છ રતુમાંની એક;

ભાદરવો ને આસો

રંગ=સૌભા.

ગંભિર=મંભીર; મોટું.

ભાતડી=ભાત; તરેહ.

નક્ષત્ર=તારા. ૨૭ ન-
ક્ષત્રો કહેવાય છે.

છાતડી=છાતી.

નીર=પાણી.

વાતડી=વાટ; રસ્તો.

હરખ=આનંદ.

કુમુદ=પોયણ; ઘોળું

કમળ ફૂલ.

કુમુદાદિક=ઘોળાં કમળ
ફૂલ વગેરે.

જાતડી=જાત; તરેહ.

રત=પ્રીતિ બરેલું;

રીતે.

મસ્ત=મમન; ચક્રચુર.

ધેલડી=ધેલી; ગાંડી.

ગોવિંદ=પરમેશ્વર.

રંગ=મળ.

રેલડી=રેલ.

લહારી=પ્રુશાલીમાં

સૌને સરખી બેટ

આપવી તે.

સમજીતી—હે ! હે બેની, સખી ઉઠો સૌ મળીને ગરખા
ગાઇએ, હાંહારે સૌ મળીને ગરખા ગાઇએ. (૧) વળી હે ! અલ-
બેલી, સખી હેતથી પ્રભુની લીલા ગાઇએ, હાંહારે સૌ મળીને
ગરખા ગાઇએ. (૨) શરદની રાત ખૂબ ખીલી છે અને રંગથી
બરેલી બીની છે, હાં હારે રંગથી બરેલી બીની છે. (૩) જુઓ
મોટા આકાશની ભાત મળની આસમાનની ખીલી છે, હાંહારે મળની
આસમાની ખીલી છે. (૪) ચંદ્ર અને તારા જોઇ છાતી ઠરે છે.
અને સુખથી ડુલે છે; હાંહારે ઠરીને મળથી ડુલે છે. (૫) નદી
પાણી અને પર્વતના રસ્તા હરખથી કેવા હસે છે ! હાંહારે હરખથી
કેવા હસે છે ! (૬) પોયણ વગેરે ફૂલની જાતો રાતે ખીલી રહે
હાંહારે રાતે ખીલી રહે છે. (૭) સખી, રાગ મસ્તાનથી ઘેલી
શ્રવને પ્રભુના ગુણ ગાઇએ; હાંહારે સખી પ્રભુના ગુણ ગાઇએ. (૮)
ચોકખા રંગની રેલ શ્રવ (આનંદની મળ પુરેપુરી શ્રવ) હવે
લહારી વહેતીએ; હાંહારે હવે લહારી વહેતીએ (૯)

પાઠ ૧૨ મો.
 શબરી અને સમચંદ્ર
 શબરી=એ નામની
 એક બીલડી હતી.
 રામચંદ્ર=સૂર્યવંશી દ-
 શરથ રાખના કૌશ-
 લ્યાથી થએલો પુત્ર
 મુજ=હું.
 દાસડી=ચાકરડી.
 પરે=ઉપર.
 ધરીને=લાવીને.
 રવામીજી=ધણીજી.
 મુનિ=ઋષિ; તપસ્વિ
 મર્મ=ધ્રુવો ભેદ.
 કુશલ=દર્ભ, કાબ.
 નિત્યકર્મ=સંધ્યા વંદ-
 નાદિ કર્મ.
 દર્ભ=કુશલ; કાબ,
 આશ્રમ=મઠ; આરામ
 પામવાની જગા.

ભમ=ભ્રાંતિ; વહેમ,
 આહાર=ભક્ષ; ખોરાક
 શ્રીકાર=સરસ.
 આગે=આગળ.
 અપવાસણુ=ભૂખી.
 સંધરી=એકઠા કરી.
 સાર=સારા.
 રાધવ=રામચંદ્ર.
 પ્રાયે=બહુ કરીને,
 કરતાંનાં જેવાં.
 કંઈએ=કોઈ પણ
 જગાએ.
 નિર્મળ=પવિત્ર.
 નેહ=સનેહ; પ્રીતિ
 કૌશલ્યા=દશરથની ત્રણ
 રાણીઓમાંની પહેલી
 રાણી
 બદ્રીજી=ભોર.
 મધુરા=મીઠાં.

મુજને=મને.
 તણો=તો (છટ્ટી વિભ-
 કિતનો પ્રત્યેક છે)
 પાર=છોડો,
 ભાવ=હોંસ; ભમંગ.
 ભાવ ધરી=હોંસથી
 પ્રાશન=ખાવું; જમવું
 પાવન=ચોકપુ, નિ-
 ર્મળ.
 સ્વરથ=સાંત.
 રઘુવીર=રામચંદ્રજી
 વિરહ=વિયોગ.
 નયને=આંખોએ.
 નયને વહે છે નીર=
 આંખોમાંથી આંસુ
 પડે છે.
 અધિક=વધારે
 સહી=સાંખી; સહન
 કરી.

સમજાવતી—મુજ ચાકરડી પર દયા લાવીને પ્રભુજી તમે
 દર્શન દેવાને સારૂં થયું કે પધાર્યાં જેથી મારું મન માન્યું મધું. (૧)
 રવામીજી (રામચંદ્રજી) આ દર્ભ બધને હમેશના કામ (સંધ્યા વજરે)

કરો; આ દર્ભે ધણે જીતે છે. તમે મુનિને કુપો બેઠ કરો (સમાધી
ચઢાવો,) (૧) રામચંદ્રજીએ ત્યાં નિત્ય કર્મ કાધું પછી મઠમાં આવ્યા
શજરીએ ત્યાં ચાકરી કાધી તેથી મોટા વહેમ દૂર થયો. (૩) હે રામચંદ્રજી
જે સારાં અમૃત સરખાં ફળ જાણ્યાં તે મેં ખુશીથી ખાધને ચાખી
ચાખીને આ મૂક્યાં છે. (૪) જે મને મીઠાં લાગે તે કાપીને કરડી
જેવાં છે, મેં આગળ (પહેલાં) એમ વિચાર્યું કે એ રામને માટે
રાખું. (૫) તે દિવસની હું લુખી છું મેં એક પશુ ખાધું
નથી; મેં તે સારાં તમારે માટે સંધરી રાખ્યા. (૬) રામચંદ્રજી
કહે છે કે તારા પવિત્ર પ્રેમને લીધે મને બહુ કરીને (લગભગ) અમૃત
જેવાં મીઠાં લાગે છે; એવાં એ કાષ્ઠ ઠેકાણે ખાધાં નથી. (૭) જેવાં
તારાં મીઠાં બેર મને ભાવે છે તેવાં સ્વાદ કૌશલ્યાના પીરસ્યામાં પણ
આવતો નથી. (૮) સીતા હેતથી અમૃત સરખું બોજન પીરસતી
તેથી પણ આ મીઠાં લાગે છે; કારણ કે તારું હેત ધણું જ છે. (૯)
મેં એવું હેતથી બોજન કાષ્ઠ જગાએ ખાધું નથી, તેમજ હું ધણા
દહાડાનો ભૂખ્યો છું તેથી હેતથી ખાઉં છું. (૧૦) પછી રામચંદ્રજીએ
ચોકળું પાણી પીધું ને જ્ઞાત થયા; પણ સીતાના વિયોગથી આંખમાંથી
આંસુ પડે છે. (૧૧) શજરી સાચું કહું છું તે સાંભળ તું મને
કૌશલ્યા કરતાં વધારે વઢાલી છે, મારું મન ધણું કાચું છે તેથી
હું સીતાનો વિયોગ સહન કરી શકતો નથી. (૧૨)

પાઠ ૧૬ મો.

ગર્વ વિષે.

ગર્વ=અહંકાર; અભિ-

માન.

કલકારી=કુલકારી.

કુલજી=વખાણથી

રાજ ધર્મ ખર્ચ

કરનાર.

નાઠા=હાથી.

અધવચ=વચ્ચોવચ.

આટા=ધાણુ.

ખુટયાં=એછાં થયાં.

ખર્ચ=અખજ પછી

ની સંખ્યા; હજાર

કરોડ.

સોડ=આગુ; પામુ.
કંસ=કૃષ્ણનો મામો.
રાવણ=લંકાનો રાજા.
બોધ=ઉપદેશ; શિખા-
મણી.

દુપદી=અગિયાર કુંડમાંથી
નીકળેલી દુપદ રાજાની
પુત્રી.

ભારે=ધણું.

ભાગ=આખર

દુર્ગોધન=વૃતરાષ્ટ્રનો.

વડો પુત્ર, એ અને
એના ૯૯ ભાઈ કો-
રવ કહેવાય છે.

ગરવ=અહંકાર, ગર્વ
પસ્તશી=દીલગીર થશે
પેલી=પહેલી.

દુપદ=અહંકાર; મારા-
પણું

મેલી=મૂલી,

હાળ=કુદકો.

શિરમથાનું.

ભાળે=જુએ.

મણીતર=શિક્ષણ.

પાણીમાં પડ્યું=નકામું

ગયું

બાળી=બાળા: છોકરી

પોત=કુમાર.

હાપાર=ધણું.

તુલ્યપણે=તોછાપથી

ખરૂં રૂપ=મૂળ સ્વરૂપ

બોલે=ઉધાડું પાડે.

તં:ણું=તણાવણું.

તોલે=બરાબર.

સમજુતી—એનો અહંકારથી છલકાઈ જશે નહિ મતલબ કે
અહંકાર કરશે નહિ, વખાણથી પુજાપ આર્થ કરી ફૂલાશે નહિ બધા
માણસો અહંકારથી હાર્યા ને તેઓ ગામ મુકાને અધવચે નાહા,
અહંકારથી ધણા માણસના ધણી નીકળ્યા. (ટક) (૧) ધણા રાજ
ગર્વથી નાશ પામ્યા જે પૈસા ખર્ચની સંખ્યાથી ગણાતા તે પણ
ખૂટી ગયા, અને બધાએ મરણ પામ્યા. (ટક) (૨) અભિમાનિ
કંસ પણ કેવો મુઓ! અને રાવણ જેવો પણ મરી ગયો, એ
એથી તો ખરી શિખામણ લેવી. (ટક) (૩) જ્યારે દ્રૌપદીને દુર્ગોધને
ધણું દુઃખ દીધું અને તેની આખર લેવા ઉભો થયો ત્યારે તે પાથી
મુઓ. (ટક) (૪) જે મનમાં અહંકાર રાખે તે ઘેલી પુરી પસ્તશી
માટે અહંકાર છોડી દઈને મન મોડું રાખે. (ટક) (૫) કુતરું કોઈ
ગાડા નીચે ચાલે તો તે ગાડાનો સપળો ભાર પોતાને માથે જુએ અને
તેથી તે પુજાઈને કુદકા મારી ડમણાં ભરે જણે કે ગાડાનો સપળો

ભાર પોતાને માથે જુએ અને તેથી તે પુલાઈને કુદકા મારી ડગલાં
બરે જાણે કે માડાનો સધળો ભાર હુંજ ઉપાડું છું. (૨૬) (૬)
જો બાળા બધી મણીને ગર્વને જીતે નહિ, અને સારું નહારું વિચારું
નહિ તો તેનું બજાર નકામું ગયું સમજવું. (૨૬) (૭) હું બધાથી
રૂપાળી અને ડાહી છું. મારા જેવી કોઈ છોકરી નથી એવું અહંકારવાળી
હોય તેજ બોલે. (૨૬) (૮) જે પુરું બજેલું હોય તે પોતાનું પોત
ખતાવે નહિ, અને કદાપિ અહંકારથી હદ પાર બોલે પણ નહિ, પણ
જેમ અધુરો ઘડો હોય તેજ છલકાય તેમ જે થોડું બજેલી હોય તેજ
અહંકાર કરે. (૨૬) (૯) જે બીજાને તોછડાઈથી બોલે તે પોતાનું
સ્વરૂપ (સ્વભાવ) ઉધાડું પાડે છે મતલબ કે હું અહંકારી છું એજ
ખતાવે છે, તેની આખર તણખલાની ખરાબર રહે. મતલબ તેની
આખર બીલકુલ રહેતી નથી. (૨૬) (૧૦)

પાઠ ૧૯ મો.

વરસાદની ઝાડીઓ.

ઝડીઓ=વદસાદના ઉ-

પરા ઉપરી ઝાપટાં.

બેઠવાળી=મતિવાન.

બાળી=જોષ,

નબ=આકાશ; ગગન.

છાઈ=દાંડી.

રવિ=સુરજ.

પળતી=દોડતી.

છટાઈ=અપજાતી.

ધાડી=જળરી.

ઓંધી=વટોળિયો; વા-
વાઝોડું.

ધટા=ભરાવ.

મીચીમે=અધકરીને.

વીજ=વીજળી.

ગાજે=ગજ ના કરે.

ઈંદ્રરાય=મેઘરાજ,

વરસાદ,

ટોકા=ટહુકો.

તડુકો=એકદમ રીસમાં

કાંઠેથી આવજ.

મુસળધાર=મડી ધાર-
મા પડતો હોય તે
વો; જોરમાં પડતો
હોય એવો.

પેખો=જુઓ.

મેડક=ટેડકો.

જોરભરી=જોસભંધ.

નાવજ=વહાણજ.

પૂરપાટે=રૂપાટાબંધ.

નીકો=પાણી જવાનો.

માર્ગ; ગટર.

નિકારી=મોરી, પાણી
જવાનો સાંકડો માંજ.

સરો=સરોવર; તળાવો.	મેઘજળ=વરસાદનું	ધરતી=જમીન.
ખેડુ=ખેડુત.	પાણી,	છવાય=ઢંકાઇ.
પ્રવાસી=મુસાફર.	નાસે=કંટાળે.	શું=કેવી.
કાયર=હેરાન.	તૃષ્ણ=ધાસ.	સહુ=અધા.

સમજીતી—કાળી, વેગવાળી, રૂપાળી, ઘણી વાદળીઓ આકાશમાં જતી તે જોઇ, તે (વાદળી) સુરજને ઢાંકીને છટાથી દોડતી તેથી તેની ઘણી જાડી ધટાઓ વટોળીઓ થયો. (૧) ઘણી વીજળી ચાલે છે તેથી આખો. મીચીએ છીએ, ઘણા જોરથી મેઘરાજ મજાના કરે છે; તેનો જવાબ મોર ટહુકો કરી આપે છે, સિંહો એકદમ રીસમાં અવાજ કાઢે છે ને માથું અક્કળે છે. (કારણ કે સિંહ સમજે છે મારા કરતાં બળવાન કોઇ નથી ત્યારે આ અવાજ કોણ કરે છે એમ સમજી એકદમ રીસમાં આવી અવાજ કાઢી માથું પટકે છે.) (૨) મુસળધાર પાણી પડે તે તમે જુઓ, દોડકો ડેડું કરે છે તે જુઓ. જોસખંધ ઝપાટાથી નદી ચાલે છે તે જુઓ, ઝપાટા બંધ વહાણ ચાલે છે તે જુઓ, (૩) નાની મોરીઓ અને ગટરો પાણીથી ભરાઇ અને સરોવરોમાંથી પાણી છલકાઇ જાય છે; ખેડુત અને મુસાફર વરસાદથી બીજાઇ ગયાં છે, તેથી તેઓ ઝાડો નીચે ઉભા રહ્યા છે. (૪) પેલાં પશુઓ વરસાદથી કંટાળીને નાસે છે વળી પક્ષીઓ વરસાદના પાણીથી કંટાળે છે; ભોંકો ધરો બંધ કરીને ભરાઇ બેઠા તેઓ ટાઢથી દૂરે છે તેથી તાપણી લઇ બેઠા છે. (૫) બીલા ધાસથી પૃથ્વી ઢંકાઇ છે તેથી હા! બાઈ ધથરની વાડી (આ ફુનીઆ) શું બની રહી છે! વરસાદથી દાણા, ફૂલો અને ફળો થવાનાં તેથી અધા ભોંકોનાં ફુલો જવાનાં (૬)

પાઠ રૂઝ મો.
આળસ વિષે.
આળસ=સુસ્તાઈ.
ખંધીરાન=કેદી.
ચીડ=કા માટે.
વણુ=વમર.
વણુ વાંકે=વગ ગુન્હાએ
તુકસાની=હાનિ.
દાઝ=ખળાપો.
નવ=નહિ..
રાય=રાખ.
તણ=છોડી.
સહીએ=ખમીએ; વેડી-
એ.

કર=હાથ.
વજ્ર=તાબે.
ડમ=ડગલું.
ચરણુ=પગ.
હેડ=જે મોટાં કોરેલાં
લાકડામાં ગુનેગારનો
ધગ થલાવી રાખરા-
માં આવે છે તે.
ધરી=નાખી.
વારી=અટકાવી; ખાળી
બણુતર=બણુવું તે.
લાબ=નફો, હાથદો,
સણુવા=ભેગા કરવા;
મેળવવા.

બર=પૈસો; નાણું.
બજ=આખર.
દરિદ્રતા=ગારખાઈ;
ભિખારીપણું.
અવગુણુકારી=અવગુણુ
કરનારી; તુકસાનકા-
રક.
નિશ્રે=નકી,
સ્વપ્ને=સ્વપ્નામાં.
બડ=મૂળ.
ભમે=ફેલાય.
વિસ્તાર=ફેલાવો.
પામે=મેળવે.
સમી=ખરાબર; જેવી.

સમજાવતી—ઓ આળસડી તું શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે !
વગર વાંકે કામ જુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે ? કોઈ ઉદ્યમ
કરતાં ખાળે તો તેના પર મનમાં ખળાપો થાય, પણ તારા પર તો
જોર હાવતું નથી ઓ આળસડી તું શા વાસ્તે કેદી બનાવે છે
વગર વાંકે કામ જુલાવીને શા માટે હાનિ કરાવે છે ? (૧) જે
સમજાની આજ્ઞાથી થયેા છોડી દઇને જેસી રહીએ તો (તુકસાની
વેડીએ) તુકસાન થાય; તો તે રાખને જુલમી કહીએ. (ટક)
(૨) હે ! આળસડી તેં જોના હાથ (આળસડી) બંધનથી
ખાંધી હાથ કમળે કર્યાં, તેણે તો તરતજ થયેા છોડી દીધેા. (ટક)

(૩) જે તારે તાબે થાય એટલે આજસ કરે તે એક ઠગલું પણ ચાલી શકે નહિ જાણે કે તેના પગમાં હેડ ધાલી હોયની? તું જાણી અને ખરી જુલમીજ છે. (ટેક) (૪) તું વાંચતી આટકાવે જાણે કે આંખે પાટા બાંધ્યા હોયની ! છે તરત પ્રસ્તક (વાંચવાનું) છોડી દે છે. (ટેક) (૫) તું બચુતર બચુવા દેતી નથી. તેમજ પરમેશ્વરના ગુણ ગણુવા દેતી નથી; મતલબ કે પરમેશ્વરનું ભજન કરવા દેતી નથી; તું વધારે ફાયદો મેળવવા દેતી નથી. (ટેક) (૬) તું પૈસા કે આગર મેળવવા દેતી નથી. મિત્રોને મળવા દેતી નથી; તેમજ શિખામણ સાંભળવા પણ દેતી નથી. (ટેક) (૭) તું ગરિબાઈ આપનારી છે, તેમજ શરીરને નુકસાન કરનારી છે; તું નક્કી બહુજ નકારી છે. (ટેક) (૮) અમે તારાથી મનમાં બહુ બીએ છે તેથી સ્વપ્ને પણ તને સંધરીશું નહિ; તને વેરી સમજીને હાંમેશાં દૂર કરીશું મતલબ કે તને અમારા શરીરમાં પેસવા દઈશું નહિ. (ટેક) (૯) તારાં મૂળ ધીમે ધીમે ફેલાય છે, અને પછી તો બરાબર ફેલાવો પામે છે. તને દલપતરામ કવિએ રાગી જેવી દીડી. મતલબ કે રાગીને જોવાથી જેમ ચીતળી ચઢે તેમ તને જોઈ દલપતરામને ચીતળી ચઢી. (૧૦)

પાઠ પપ મો.

બાળાઓને બોધ.

બાળા=બાળકી.

બોધ=ઉપદેશ.

પ્રભાત=સૂર્યોદય થતાં

પહેલાં જ્યારથી જ.

બાળકું થવા માટે છે

તારથી સૂર્યોદય થતાં કાલ=કામ.

સુધીનો વખત તે; સ્નાન=નહાવું તે.

પરોઢ.

પરમ=મોટા.

પરમેશ=મોટા ઇશ્વર.

લીજ=લઈએ.

પૂર=પૂરો.

હિસાહ=હોંસ; હિમંગ.

ભોગ=દુઃખ ભોગવવું તે.

પ્રશ્ન=પરમેશ્વર.

આરાધીએ=પૂજીએ;

બજીએ.

જંજળ=ખટપટ.

પદ=પગ.

પ્રભુમીએ=નમીએ.

રે'મ=રહેમ; મીઠી તબર

ભાંડુ=ભાષણેન વગેરે.

ભાવ=પ્રેમ.

આણી=લાવી.

ઉલટ=ઉમંગ; હોંસ.

ઉચરીએ=મોલીએ.

મધુરવાણી=મીઠા શબ્દ.

હાઠ=મપકો.

ધોંધાટ=અવાજ.

અમય=વખણ.

કોટી=કરોડ.

મનપાસ.

આગે=અગાડી.

રંગ=પાસ.

ખંત=કાળજી.

સકળ=મધા.

કા'ન=કહાન કવિ.

સમજીતી—સૌ બેનો હંમેશાં સવારમાં ઊઠીને; મોટા પરમેશ્વરનું નામ બધાએ પછી ખરો ઉમંગ અને આનંદ મનમાં લાવીને સધળાં કામ ખરાબર કરીએ, સૌ બેનો હંમેશાં સવારમાં ઊઠીએ. (૧) નક્કાવાધી શરીર સુધરે છે અને રોગના ભોગ થતા (રોગનું દુઃખ ભોગવતા) બચીએ છીએ; ચિત્તને સુધારીએ, પરમેશ્વરને બહુએ અને જગતની ખટપટમાં ફસીએ નહિ. (૨ક) (૨) આ અને બાપના પમને હેતથી નમીએ મતલબ કે માખાપને પગે લાગીએ, બાધમેનમાં મીઠી નજરથી હેત લાવીએ ધરતું સધળું કામ ઉમંગથી શીખીએ, અને મોટેથી મીઠી વાણી બોલીએ. (૨ક) (૩) જ્યાં આઠ વાગે કે ઠાઠ મૂકી દહને અવાજ કર્યા વગર પ્રેમથી પાઠ કરો નાનપણનો વખત શીખવાને માટે સારો છે આગળ કરોડો ઉપાયથી એ (વખત) મળશે નહિ. (૨ક) (૪) સારા માણસની દોસ્તીનો પાસ હંમેશાં લેવો મતલબ કે સજ્જનની દોસ્તી હંમેશાં કરવી અને નકારા માણસને જોઈ આપા ખસવું મતલબ કે દુર્જનની દોસ્તી કરવીજ નહિ; સુખમાં અને દુઃખમાં જીવ આનંદમાં રાખવો એમ શરીર અને મનને ધણું કસવું. (૨ક) (૫) કાળજી રાખીને સધળા સારા સદગુણો શીખવા અને હંમેશાં સારી વાત પણ સંભળો તોજ આ લોક અને પરલોક સુધરે મતલબ કે મૃત્યુ લોક અને સ્વર્ગ લોક બંને કામ સધાય

કદાન કવિ કહે છે કે હવેલી શિખામણો પ્રમાણે જે નારીઓ માલશે તેની નિંદા થશે નહિ. (૨૬) (૬)

પાઠ ૨૮ મો.

નદીનો પનથટ.

પનથટ=ઓવારો,
વિમળ=મેલ વગરની
સ્વચ્છ; નિર્મળ,
વારિ=પાણી.
છિપે=મટે.
તરસ=પ્યાસ; શોષ.
મેડું=માગર ને ખડો.
સિર=માથું
સિરપરે=માથાપર
રવ=અવાજ.

ઉર=મન,
નાવડી=હોડકું; નાની
હોડી.
નોકા=હોડી; વઢાણ.
જઢાજ=મોડું વઢાણ
વિદેસ=પરદેસ.
લાવો=ઓરીઓ; ઓ-
રતો.
વણુજ=વેપાર.
નફો=ફાયદો; લાભ.
વિશેષ=વધારે.
કીઓ=કોષ.
બગ=બગીચો.
ધસારે=ધસારાખંધ.

ધ્યાન=સ્મરણ.
મછ=માછલાં.
તયારી=તેયારી.
પુરણ=પુર.
વામે=દુર થાય.
નભ=આકાશ,
વિષે=માં,
નભવિષે=આકાશ
તઢાં=તે ઠેકાણે.
તર=ગાડ,
છાંય=શીળો; છાંયડો
ગમન=જવું તે,

સમજીતી—આ કહાડામાં (ફાગણ ચૈત્રમાં) ઓવારા પર
હવા રહીને નિર્મળ, વાંકડી નદીને જતી જુઓ; તે બહુ શોભે છે;
તેમાં (નદીમાં) કાચનાં જેવું ધણું ચળકતું પાણી વહે છે. તેનું
મોડું પાણી પીવાથી મોંઢામાંની તરસ મટે છે. (૧) ત્યાં જઈને
બાવડીઓ અને પુરો હોંસથી નહાય છે કેવાં તરે છે. ને ગમતમાં
રમીને ખુશી થાય છે; કોષ (લુગડાં) ધુએ છે. કોષ ઝડપથી
પાણી ભરીને મનમાં ઉમંગ લાવીને માથાપર મેડાં મૂકે છે. (૨)
મોજ માણસો સ્વચ્છ (જેમાં કાદવ પાણી ન હોય તેવી) હોડીઓ
મલાવે છે; જુઓ વઢાણ માલ લઈને ઝડપથી આવે છે; ધણુ

માણુસો મોટા વહાણુમાં બેસી (વેપાર માટે) પરદેશ જાય છે; વેપારમાંથી ઘણા લાભ અને લાવે મળે છે, (૩) સારી ચળકતી ઘણી માછલીઓ ફૂટે છે, પણ કયો માછી પકડશે તે તે જાણે નહિ વળી જમલાઓ (શિકારને માટે) ઘણું ભારી ધ્યાન રાખી બેઠા છે, તેઓ માછલાને લેવા ઝડપથી તૈયારી કરે છે. (૪) પણ પક્ષીઓને પુરેપુરું (જોઈએ તેવું) સુખ મળે છે; કારણ કે સારે ચરવાનું મળે છે જેથી લુખતું દુઃખ દૂર થાય છે, આકાશમાં ચંદ્રમાં ખીલીને તે (ચંદ્રમાંનું) પ્રતિબિંબ) પાણીમાં પડીને ત્યાં વારં-વાર તરતો હાલે તે જુઓ. (૫) કિનારા પર હજેલાં ઝાડો બહુ સારો છાંયડો કરે છે, પક્ષીઓ ફૂટે છે અવાજ કરે છે, (બોલે છે) અને વળી હડી જાય છે, તે ચાલાક વાંકી ચુંકી ધસારાખંધ ચાલતી સમુદ્ર બહુ જવાને માટે ધ્યાન રાખે છે.

પાઠ ૩૧ મો.

રાજગીત.

રાજગીત=રાજ સં-

બંધી ગાયન.

રક્ષ=રક્ષણ કર.

દેવ=દેવર.

પ્રાદ=મોટા.

જયવંત=જયવાળા.

યજ્ઞસ્વી, કીર્તિવાન.

મજ્ઞ=વધારે.

કીર્તિ=મોટાઈ.

યજ્ઞ=જ્ઞા.

લંખાવ=વધાર; ફેલાવ.

જગદીશ=જગતનો.

ધણી; પરમેશ્વર.

વેરી=સત્.

વિખેરવા=જુદા પાડવા

ફક=ચુરસે ચા.

કાલ=મોત.

કાળ આજીવમારીનાખ

ખંધ પાડ=ખેસાડ.

દેવ=કીનો; અદેખાઇ.

કલેશ=કંકાસ, કશ્વો

ગાન=સમજણ; અકલ

હુતર=કસમ; કળા.

અમધેરઅ=મારે શેર.

જંપ=નિરાંત.

સંપ=એકમેક.

સધો=મળો; થાઓ.

કલ્યાણ=ફૂડું.

કાળ=વખત.

ગંજ=દમલો.

ઝેષ્ટ=ઉત્તમ.

જાથુ=કંમેક, કાચમ.

કેણુ=સખ; આરામ.

સદ્ભિમાનને=સારી ઉં

ચી લાગણીથી; સાર

અભિમાન મનમાં
લાવી.

પૂજ્ય=પવિત્ર; પૂજ

કરવા ભોગ.

પ્રત્યે=તદ્દે.

પાંખમાં=છાયામાં;

આશ્ચર્યામાં.

ધર=રાખ.

શક્તિમાન=ભેરાવર.

રાજેશ્વર=રાજના પણ

ધણી; પ્રભુ.

નાથ=ધણી; પરમેશ્વર.

મહાશાની=મોટા જ્ઞાન

વાળો; ધણા જ્ઞાન

વાળો.

પ્રાર્થના=સ્તુતિ.

શુભકાર=સાર કરનારી.

કલ્યાણ કરનારી;

પાર=સુધી.

રાજભક્ત=વહાદુર.

એકદીન=સંપ.

રખીકાર=કપુલ કર.

સમજાવતી—હે પરમેશ્વર! તું મોટા રાજા (પાંચમા જયોર્જ) તું રક્ષણ કર, એ મોટા રાજા (પાંચમા જયોર્જ) ધણા વરસ જીવે, હે! પરમેશ્વર તું મોટા રાજાનું રક્ષણ કર. એમને ધણા કીર્તિવાન બનાવ, મોજમજા મોટાઈ અને આખર આપ, અને બહુ વરસ એમનું રાજ અમાસ ઉપર રાખ, હે પરમેશ્વર તું મોટા રાજાનું રક્ષણ કર. (૧) હે જગતના ધણી પરમેશ્વર તુ ઉઠા એના જનુઓને છુટા પાડવા તું ચુરસ થા; અને તેમને મારી નાખ. બધી અદેખાઈ અને કજીઓ મટાડી દે; અને અકલ અને કળાનો વધારો થાય એવું કર. અમારે ઘેર હંમેશાં નિરાંત સંપ અને કલ્યાણ થાય એવું કર. (૨) મોટા જયોર્જ રાજા પર હંમેશા જોર. આખર ને સુખનું ઢગલાબંધ ઉત્તમ જ્ઞાન કર. (મતલબ કે એમને જોર આખર ને સુખ હંમેશાં ધણું આપ) સારી ઉંચી લાગણીથી મરીબ અને તવંગર અથવા પ્રજા અને રાજા એમનું રાજ સવિત્ર છે એમ જાણે અને જ્યાં ત્યાંના લોક એમના નામ પર હેતુ આણે એમ કર. (૩) હો! સર્વ શક્તિમાન રાજાઓના પણ રાજા મોટા જ્ઞાનવાળા પ્રભુ તું એમને તારા આશ્ચર્યામાં રાખ પૂર્વ કિનારાથી પશ્ચિમ કિનારા સુધી એટલે આ પારથી પેલેપાર સુધી) દુનીયામાં કલ્યાણ કરનારી ધણી પ્રાર્થના થાય એમ કર અને વહાદુરનો સંપ કપુલ કર. હો પરમેશ્વર તું મોટા રાજાનું રક્ષણ કર. (૪)

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

લોકપ્રિય થઈ પડેલી અર્થની નોટા.

બાળવર્ગની નોટ ૦-૨-૦	પાંચમીના અર્થ ૦-૮-૦
પહેલીના અર્થ ૦-૨-૬	છઠ્ઠીના અર્થ ૦-૯-૦
બીજીના અર્થ ૦-૪-૦	સાતમીના અર્થ ૦-૧૦-૦
ત્રીજીના અર્થ ૦-૫-૦	સુરત શહેરનો નકશો છપાયે
ચોથીના અર્થ ૦-૭-૬	ચોર્યાસી તા. નકશો ૦-૨-૦
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક પહેલાના અર્થ ૦-૪-૦	
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક બીજીના અર્થ ૦-૫-૦	
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ત્રીજીના અર્થ ૦-૭-૦	

બીજા ધોરણ માટે

અંગ્રજીતનાં મનોચલ ભાગ ૧. ચાર આના.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બાળપોથીના ૦-૨-૦	ત્રીજી ચોપડીના ૦-૩-૦
પહેલી ચોપડીના ૦-૨-૦	ચોથી ચોપડીના ૦-૪-૦
બીજી ચોપડીના ૦-૨-૬	પાંચમી ચોપડીના ૦-૪-૦

દરેક ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.

મુખ્ય ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રતોત્તરમાળા ૪૫ આના.

હિંદુસ્તાનની સાં ભૂગોળની પ્રતોત્તરમાળા ૪ આના.

કર્તા-છગનલાલ મોતીરામ શાહ, શાહપોર-સુરત.

